

Een volleerde mannequin toont de herfstmodellen uit haar eigen ateliers aan de kennersblikken van de buurtgenoten en aan de pers.

Lezers, u zult het met mij eens zijn dat het zien toneelspelen van kleine kinderen een diep ontroerende bezigheid is. Op het moment dat zij verkleed zijn en hun zinnen gaan zeggen komt er een ernst over hen, die vaak beangstigend is. Het kind, dat speelt weet niet dat het speelt, identificeert zich geheel met de rol. Het is bekend genoeg, dat kinderen ook verloren en intens spelen, met poppen of trein, maar bij het acteren is het of zij al eerbied hebben voor het mysterie van de mimische kunst. Vele kinderen zijn geboren toneelspelers. Zij spelen zó goed, dat men geneigd zou zijn te zeggen, dat ook deze kunst niets met levenservaring, met rijpheid of eigen aanschouwing heeft te maken, als muziek.

Als de puberteit komt met de schaamte en de valse schaamte, als de introspectie gaat overheersen gaat bij de meesten deze gave verloren of althans wordt overwoerd. Slechts enkelen durven nog voor te dragen, durven nog te spelen.

Een van de uitingsmiddelen is dan verstopt, zoals ook het tekenen en schilderen opdroogt bij de meeste kinderen.

Er is gelukkig, bij het onderwijs, een kentering te bespeuren.

De vrije expressie wordt steeds belangrijker geacht en steeds meer beseffen de mensen dat het natekenen van een Jacoba-kannetje de kunstzin doodt en dat de vrije expressie met animo en entrain geleid moet worden, kundig maar niet opdringerig. Men mag de vonk der creativiteit niet laten doven.

„De mens als drager en schepper van waarden” dat is een bekend begrip in het humanisme. De humanist is ervan overtuigd dat hij de zin van het leven nooit zo kan beseffen als in het scheppen. Al was het maar van een boekenplankje, gemaakt met een figuurzaag.

De kleine mannequin moet kunnen blijven spelen, daar moeten de ouders voor zorgen, en de tallozen die zijn als zij ook.

MENS en Wereld

DAAROM HOORT U ERBIJ!

Meer dan elfduizend Nederlanders hebben zich thans in de rijen van het Humanistisch Verbond geschaard; eenzelfde getal is lid van de Vereniging voor Maatschappelijk Werk op Humanistische Grondslag Humanitas. Wat beweegt hen? Hoe komt het, dat het georganiseerde humanisme in Nederland over een periode van nog geen twaalf jaar een zo hoge vlucht heeft genomen?

Na 1945 begon men in een wat breder kring te beseffen, dat de positie van de buitenkerkelijken in ons land in menig opzicht niet bevredigend was. Onze samenleving houdt tot op zekere hoogte met buitenkerkelijken geen rekening. Ofschoon bij gelegenheid van de laatste volkstelling zeventien procent van de ondervraagden opgaf niet tot enig kerkgenootschap te behoren bleef de staat in zijn wetgeving en de maatschappij in zijn praktijk in tal van aangelegenheden aan dit feit voorbijgaan.

De buitenkerkelijken hadden in wezen geen eigen gezicht. Men beschouwde ze wat geestelijke instelling betreft niet als iets maar als niets. Men wist alleen, dat ze niet naar de kerk gingen en dat de godsdienst dus hun geestelijke leven niet bepaalde. „Hoe komt dat toch?“, was dan vaak de onschuldigste reactie, die er in kerkelijke kringen te beluisteren viel.

Nu, na twaalf jaar, is dat allemaal al een beetje anders geworden. De activiteit van nog betrekkelijk weinigen heeft voor reeds betrekkelijk velen nieuwe perspectieven geopend. Men weet nu, dat vele zogenaamde onkerkelijken en ongodsdienstigen wel degelijk „iets” zijn, een eigen gezicht hebben. Zij zijn humanisten en hebben als zodanig bepaalde concrete wensen en verlangens, waarvan zij verwachten dat er metterdaad aandacht aan geschonken zal worden. In het contact met andersdenkenden kunnen zij principiële stelling nemen en de gedachtenwisseling dientengevolge concreter en vruchtbaarder doen zijn. Op die wijze kan het gesprek ook opener worden en kan

er wederzijds meer begrip ontstaan voor elkaars noden en behoeften.

Maar laat ons vooral niet in het vage blijven. Laat ons duidelijk maken wat de humanisten tot dusver gedaan hebben, wat zij doen en wat zij voor de naaste toekomst beogen.

Het Humanistisch Verbond is geen centrum van antikerkelijken. Het beoogt WEL de samenbundeling van personen van humanistische levensovertuiging.

Het Verbond is GEEN nieuwe zuil naast andere zuilen. Het is WEL een centrum, waar lieden van de meest uiteenlopende politieke overtuiging elkaar vinden.

Het Verbond telt tal van gemeenschappen, waar men zich met de humanistische beginselen bezig houdt en waar men een ook menselijke en geestelijke samenbinding tracht te vinden. Jonge ouders bespreken met elkander vraagstukken van opvoeding en onderwijs, er zijn bejaardenclubs en groepen van jongeren, huiskamerbijeenkomsten en dagen of weken van prettig samenzijn.

De humanistische organisaties zijn dus allereerst ontmoetingspunten voor allen, die weleens voor bepaalde levensproblemen staan en tot de slotsom zijn gekomen, dat deze soms het best in verbondenheid met een bepaalde gemeenschap kunnen worden opgelost.

Nauw met dit streven verbonden is het zogenaamde Praktisch Humanisme. Ouders zitten met opvoedingsproblemen, een huwelijk dreigt te mislukken, een bejaarde staat eenzaam in de wereld, een zieke, een gevangene zoekt medeleven, een mens kan het leven niet meer aan. In dergelijke gevallen kan geestelijke steun van gelijkgezinden zonder bijbedoelingen van onschatbare betekenis zijn. En hoe talloos velen vinden dat meeleven niet in hun eigen, directe omgeving. Hier blijkt een verantwoordelijkheid te bestaan die men slechts gezamenlijk aanvaardt kan.

(Vervolg op pag. 3)

KRITISCH ALLERLEI

Juist tegen Dierendag verspreidde Reuter het volgende bericht: „Krachtens de laatste wens van een rijke Engelse weduwe uit Canterbury zijn in de tuin van haar landhuis haar bijna 300 lievelingsdieren onder toezicht van een executeur-testamentair ter dood gebracht. De kort tevoren overleden 71-jarige Gladys Prockter had in haar laatste wilsbeschikking bepaald dat al haar lievelingsdieren haar in de dood zouden vergezellen”.

De bijzonderheden van deze nutteloze slachtpartij zullen wij u onthouden. Die „laatste wilsbeschikking” kan alleen zijn ontsproten aan de overtuiging, dat er een leven na de dood zou zijn. Zelfs als men ten aanzien van dergelijke problemen een groot vraagteken zet, is het onmogelijk tot een zo vreemde beslissing te komen.

Het Oost-Pruisische jonkerdom – berucht geworden vooral door de geest van het vroegere Duitse leger – leeft nog! Voor wie dit niet geloofde is het nu al roemrucht geworden incident tussen de Westduitse minister van Defensie Strauss en generaal Müller-Hillebrand een stinkend teken aan de wand. Meneer de generaal moest bij de minister komen ter bespreking van enkele problemen. Gelijk iedere bezoeker werd hij in de wachtkamer gelaten en omdat een minister ’t wel eens druk kan hebben, moest „Herr General” een poosje wachten. Na een dik half uur ging hij heen omdat hij in zijn loopbaan „nog nooit een half uur had hoeven te wachten”. Minister Strauss liet Müller-Hillebrand weer bij zich komen en gaf hem zijn congé. Dáártegen zijn alle hoge militaire heren in het tegenwoordige Westduitse leger in opstand gekomen. Minister Strauss moest capituleren: hij heeft Müller-Hillebrand een andere functie beloofd.

Er bestaat in Nederland een boek met de titel „Hoe hoort het eigenlijk?” dat zich in het algemeen niet in onze bewondering mag verheugen. Maar in de wachtkamer van minister Strauss zou het, zeker aan antichambre-rende generaals, goede diensten kunnen bewijzen. Intussen blijkt het virus van de Pruisische militaire hoogmoed moeilijk uitroeibaar te zijn. Zou men het in Westduitsland niet eens met een forse operatie proberen?

En van de drie Nederlanders leest nimmer een boek. Dit is aangetoond door een rapport van het Centraal Bureau voor de Statistiek over de leesgewoonten in ons volk. Om het precies te zeggen: 29 procent van alle boven-twaalfjarige Nederlanders heeft nooit de moed gevonden

een héél boek ter hand te nemen en uit te lezen.

Eerlijk bekend: wij zijn nogal geschokt door deze cijfers. Wij waanden nog altijd te leven in „het Westen”, dat zich verbeeldt de cultuur in pacht te hebben. Om Simon Carmiggelt’s mopje – een belevenis tijdens een boekverkopingsdag tijdens de Boekenweek – hebben wij destijds gelachen zonder het als waarheid te aanvaarden. Carmiggelt („Kronkel”) vertelt, dat langs zijn kraampje een meneer wandelde die hij, in vurige verkoopijver, aanschoot met „Meneer, moet u geen boek kopen?”, waarop de man antwoordde „Nee, ik heb al een boek”. Nu blijkt, dat die meneer niet eens een uitzondering schijnt te vormen in ons volk.

„Wij groeien vast in tal en last” staat gebeiteld boven het poortje van het Amsterdamse Burgerweeshuis. Deze klacht mag langzaam wel door de letterschrijvende vliegtuigen met kapitalen aan onze hemel worden geschreven. Want, sprekend over de toekomst van „randstad-Holland” heeft prof. ir. Jac. P. Thijsse – algemeen adviseur van de Rijksdienst voor het Nationale Plan – met klem gewaarschuwd, dat zelfs de lucht boven west-Nederland overbevolkt raakt. „Als straks een straalpassagiersvliegtuig van Schiphol opstijgt moet men daarmee op de vliegvelden Valkenburg (bij Leiden) en Ypenburg terdege rekening houden”, zei hij, „Nog is het niet zo, dat de steden Rotterdam, Delft, Den Haag, Leiden, Haarlem, Amsterdam, Amersfoort en Utrecht elkaar helemaal raken, maar als wij niet terdege uitkijken ontstaat in west-Nederland een monsterstad, die aanmerkelijk groter zal zijn dan Londen”.

Een afschuwelijk vooruitzicht! In zo’n stad zal een jeugd opgroeien die nauwelijks meer zal weten hoe een boom er uit ziet, die – toevallig staand voor een open veld – zal vragen: „Waarom zijn dáár geen huizen?”, die de vreugde niet meer zal kennen van het trekken langs heiden en bossen, die de wijdsheid zal missen van de weilanden, waarin vee graast, die de stilte zal ervaren als iets dodends. Wij zijn daar – helaas – niet ver vandaan. Want nu al kunnen talloze jongeren het, in hei en bos, niet meer stellen zonder lawaaiende draagbare radio’s. En de mens zal dan krankzinnig worden als hij gedwongen is de stilte te... horen. Zoals hij nu nog van de krankzinnige mallemolen, die stad heet, kan genezen aan de stilte...

Er wordt een felle strijd gevoerd over de vraag, of de kikkers – gevonden in het slootje bij het Instituut voor Kern-

fysisch Onderzoek in Amsterdam – mismaakt zijn door de invloed van radioactieve stoffen, die daarin worden geloosd, of dat zij de nadelige invloed van andere factoren hebben ondergaan. Er zijn geleerden die menen: „Het zijn de stralende afvalstoffen, die de kikkerkiemen hebben beschadigd, die ook de mensen bedreigen”. Er zijn er ook – en de Franse bioloog Jean Rostand behoort daartoe – die de oorzaken elders zoeken. Rostand zegt in Frankrijk dergelijke mismaakte diertjes te hebben gevonden in een volkomen stralingsvrije omgeving.

Eén ding is zeker: dat er van de radioactieve afvalstoffen gevaren dreigen. Japan kan daarvan meespreken: nu nog sterven mensen voortijdig, die in 1945 bij de atoombombardementen op Hiroshima en Nagasaki door straling „getroffen” waren. En menige onderzoeker is gestorven aan ziekten, die in straling uit atoomkernen hun oorsprong vinden. Twee Nederlandse geleerden – de bioloog prof. dr. A. de Froe en de embryoloog dr. H. A. L. Trampusch – hebben dan ook met kracht gepleit voor een waarlijk diepgaand onderzoek naar de invloeden van radioactiviteit op levend weefsel, opdat de mens in het atoomtijdperk, zich eventueel daartegen kan wapenen. Bij dit pleidooi sluiten wij ons van harte aan.

Het schijnt toch niet alles te zijn Sandra Ferry Rockefeller te heten en de bezitster te zijn van ontelbare miljoenen dollars. Sandra heeft kortgeleden haar rijkdom „vervelend en kunstmatig” genoemd. Al die om haar heen buigende bedienden, die iedere materiële wens van haar onmiddellijk verwezenlijken, begonnen haar danig de keel uit te hangen. Ze „dook” deze zomer „onder” en kwam boven in Schotland, waar zij met rugzak en weinig geld bij zich van jeugdherberg naar jeugdherberg trok. En Sandra genoot: genoot van de simpele maaltijden met opgewekte jongens en meisjes aan ruwhouten tafels, genoot van de harde kribben waarin zij moest slapen, genoot van de kraantjes of teiltjes,

waaraan zij zich – alléén met koud water – moest wassen, genoot van de regen die op haar krullen viel, genoot van de zon die haar weer droog stooftte, genoot... zoals een eenvoudig menskind, dat de vrijheid ervaart, kan genieten. „Het was heerlijk”, verzuchtte ze verzaligd toen ze weer thuis was.

Maar... intussen zit ze nog steeds opgescheept met haar talloze miljoenen dollars. En omdat men nooit kan weten hoe zelfs „Mens en Wereld” over de oceaan kan fladderen geven wij haar om niet deze raad: „Kom eens praten met de financiën – (zo die er zijn!) beherende bestuurders van het H.V. Zij kunnen nog wel wat geld gebruiken.”

Tragisch is het voortdurend weer te moeten zien, dat volkeren die kortgeleden hun politieke vrijheid hebben verworven, met dit goed geen raad weten. Te dikwijls zakken zij – door gemis ook aan politieke ervaring, door gemis aan vaardigheid tot het hanteren der democratie – spoedig af naar dictatuur. Een nieuw voorbeeld van deze tragiek is de jonge, Afrikaanse staat Ghana, aan welks hoofd een in het Westen geschoolde intellectueel staat: dr. Nkroemah. „Het Algemeen Handelsblad” laat in in een „Dagelijks commentaar” – duidelijk uitkomen, hoe zwaar de druk al is op de oppositiepartijen in Ghana. Wat een één-partij-regering betekent behoeven wij geen onzer lezers meer duidelijk te maken.

„Premier Nkroemah heeft onlangs in het parlement opgemerkt, dat hij gelooft dat er zich in zijn land een eigen Afrikaanse oplossing zou ontwikkelen voor allerlei staatkundige problemen. Het is voor de toekomst van Ghana en voor die van de Afrikanen in het algemeen te hopen, dat hij die eigen oplossing niet zoekt in autoritaire of dictatoriale richting”, besluit het A. H. zijn „commentaar”. Wij, in het „Westen”, voelen deze gang van zaken nog te weinig als een enorme schuld voor een situatie die wij hebben geschapen. Want hebben wij de „gekleurde volkeren” er wel voldoende op voorbereid, dat zij ooit zich zelf zouden moeten regeren...?

HERFST

Windvlagen met het hees geluid
der herfstigheid belegeren de stilte,
zij slepen vaandels langs de vloer der aarde,
zij slaan met grote handen in de bomen,
zij zetten hun schouders onder de zee.

En alle ramen waar de tijd door uitzipt
zijn met het licht des ouderdoms bespannen,
een zilveren vlies van vermoeidheid en weemoed,
dat hun een innerlijke glans verleent.

M. Mok. Uit „Stormen en Stilten”, uitg. G. J. Thieme, Nijmegen, 1956.

Wat het moderne humanisme doet en nog bereiken wil

(Vervolg van pag. 1)

Het Humanistisch Verbond (evenals de Vereniging voor Maatschappelijk Werk Humanitas en het Humanistisch Thuisfront) hebben gedurende de afgelopen twaalf jaar in de sector van het Praktisch Humanisme handen vol werk verzet. Er is de geestelijke verzorging in arbeiderskampen en strafgestichten. Er is het sanatoriumwerk en het ziekenbezoek. Er zijn de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden. Er is het plaatselijk werk van geestelijke raadslieden. Het Humanistisch Verbond heeft in het Erasmus-huis in Utrecht zijn eigen centrale en tevens zijn eerste plaatselijke bezinningscentrum; het Verbond heeft ook zijn conferentieoord De Ark bij Nunspeet.

Aan de werkzaamheden en bedoelingen van het Humanistisch Verbond moet in breder kring bekendheid gegeven worden. Wij kennen daartoe onze regelmatige en incidentele radio-uitzendingen met medewerking van de VARA, de AVRO en de VPRO; het humanisme heeft een eigen pers zijnde het tweewekelijkse blad Mens en Wereld, het Woord van de Week, tal van rapporten, brochures en geschriften. De humanistische stichting Socrates en het driemaandelijks tijdschrift Rekenschap beogen de discussie uit humanistische kring op wetenschappelijk niveau te brengen. Wil men praktisch iets bereiken, dan moet men ook principieel terdege weten wat men is.

Met het humanisme wordt dan ook in toenemende mate rekening gehouden en reeds talloze malen werd van officiële zijde aan het Verbond of aan vooraanstaande figuren uit het Verbond gevraagd een mening kenbaar te maken terzake van tal van principiële en praktische kwesties. In het Nederlands Gesprekcentrum en in tal van plaatselijke forums en gesprekcentra nemen huma-

Het Erasmushuis in Utrecht, zetel van het Humanistisch Verbond

nisten op voet van gelijkwaardigheid aan de discussie deel en wordt dientengevolge in meerdere mate dan voorheen op de gevoelens van ook een grotere massa buitenkerkelijken acht geslagen.

Op internationaal terrein wacht het georganiseerde humanisme nog een grootse taak. De internationale samenwerking, de vreedzame toepassing van kernenergie, de voorkoming van een nieuwe oorlog, de hulp aan de minderontwikkelde gebieden, de bestrijding van vooroordelen en rassendiscriminatie zijn stuk voor stuk zaken die de aandacht niet slechts van het Humanistisch Verbond doch evenzeer van het in de Internationale Humanistische Unie gebundeld humanisme hebben.

Er is het een en ander bereikt, maar er blijft nog veel te wensen over. Indien u in het bovenstaande een positieve taak ziet en daarnaast met ons niet aanvaardt – dat de kerkelijke geestelijke verzorging in het leger, gevangenissen en ook in arbeiderskampen nog altijd de voorkeur geniet boven de humanistische; – dat talrijke instellingen waarbij u op een gegeven ogenblik gedwongen bent aan te kloppen u nog altijd als „niets” beschouwen; – dat men u terzake van het godsdienstonderwijs aan uw kinderen voor gewetensconflicten kan stellen; – dat het los zijn van de kerk voor sommigen helaas ook het los zijn van andere waardevolle bindingen kan (gaan) betekenen; – dat de humanistische gedachte nog steeds onvoldoende gehoord wordt als een waardevolle bijdrage aan ons volksleven; – dat de humanisten hun taak nog onvoldoende kunnen vervullen doordat vele buitenkerkelijken nog vaak terzijde blijven staan;

indien u deze en dergelijke dingen met ons eens bent moet u beseffen, dat het Humanistisch Verbond ook voor u van grote betekenis kan zijn en ook op u is aangewezen, DAN HOORT U ER BIJ!

ROETHOF

Beginselverklaring van het Humanistisch Verbond

De humanistische levensovertuiging wordt gekenmerkt door het pogen om leven en wereld te verstaan met een beroep op menselijke vermogens en zonder uit te gaan van bijzondere openbaring. Bij alle schakering die binnen deze overtuiging mogelijk is, worden daarbij de volgende grondslagen erkend:

1. Het humanisme acht een waardebesef dat niet naar willekeur kan worden gewijzigd, wezenlijk voor de mens.
2. Het humanisme eist de voortdurende be-

reidheid zich in denken en doen redelijk te verantwoorden.

3. Het humanisme eerbiedigt de mens als enkeling en als lid van de samenleving in zijn menselijke waarde.
4. Het humanisme erkent dat de mens deel heeft aan natuurlijke, maatschappelijke en kosmische verbanden.
5. Het humanisme stelt vrijheid en gerechtigheid als eis voor het persoonlijk en maatschappelijk leven.

Het humanisme vraagt om beleving en

verwezenlijking van zijn beginselen in de praktijk van het leven.

DOEL

1. Het Humanistisch Verbond wil allen verenigen, die het bovenomschreven humanisme aanvaarden.
2. Het beoogt de verdieping, verbreiding en verdediging van de humanistische levensovertuiging.
3. Het streeft er naar een geestelijk centrum te vormen voor hen die niet godsdienstig zijn.

Uit een radiotoespraak van dr. J. P. van Praag

Het dak en de zuilen

In een van zijn toespraken in de rubriek Geestelijk Leven (op zondagochtend 6 oktober '57) heeft de voorzitter van het Humanistisch Verbond, dr. J. P. van Praag, gesproken over „Het dak en de zuilen”. Met een variant op de oude zegswijze ‘door de bomen het bos niet meer zien’ stelde hij vast dat wij in ons land door de zuilen der verscheidenheid het dak der eenheid niet meer zien. Wij humanisten, zo vervolgde hij, zijn tegenstanders van de verzuiling. Wij voelen ons door aard en overtuiging tot de samenwerking met andersdenkenden aangetrokken. Maar wij zijn geen kleurloze rekruten van de algemeenheid!

Dr. van Praag keerde zich tegen de opvatting van een algemeenheid die er op neerkomt dat tussen de zuilen een nieuwe zuil wordt opgericht en die voor de onverschilligen de mogelijkheid opent om te ontkomen aan de beslissing omtrent de wezenlijke levensvragen. Ze vinden een gemakkelijke uitweg in de algemene organisatie die daardoor tot het laatste bolwerk wordt van de kleurloosheid en de vlakheid.

Het slot van zijn toespraak nemen wij hieronder in zijn geheel over:

Nu zou ik niemand het recht op kleurloosheid en vlakheid willen betwisten, al zal ik met hem blijven worstelen om zijn ziel, om een uitdrukking van Henriette Roland Holst te gebruiken. Maar het is de vraag of men op die manier tegen de praktische arbeid opgewassen is. Want daar gaat het om. Het is immers wel goed te bedenken dat het niet om de levensbeschouwelijke organisaties zelf gaat. Het bestaan van de kerken en b.v. het Humanistisch Verbond betekent op zichzelf nog allerminst verzuiling. Het is niet anders dan de uitdrukking van het feit, dat er verschillende levensovertuigingen zijn en dat men zich daarvan gezamenlijk bewust is. Men wil zijn overtuiging tezamen beleven en belijden, zich tezamen bezinnen, tezamen opkomen voor zijn rechten en tezamen trachten wat voor anderen te betekenen als dat gewenst wordt. Dat is nog geen verzuiling. En wie zich aan deze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid onttrekt, omdat dit reeds verzuiling zou zijn, gebruikt al een heel doorzichtige schijnargument. Maar moeilijker wordt het als men ook allerlei praktische arbeid op grondslag van de levensovertuiging aanpakt. Wat is daarvan te zeggen? Eén ding is zeker: humanisten zijn niet te vinden voor b.v. een schooltandartsdienst op levensbeschouwelijke grondslag. We vinden dat onzin en kunnen ons niet goed voorstellen dat anderen daarvoor deugdelijker argumenten kunnen aanvoeren dan versterking van hun machtspositie. Ook voor de school op grondslag van een levensovertuiging voelen we niet, al kunnen we begrijpen dat anderen daar anders over denken.

Maar bij het maatschappelijk werk b.v. ligt het anders. Daar zou ik een levensbeschouwelijke achtergrond wel willen verdedigen, tenminste voor vele vormen. Daar eist de praktijk het naar mijn mening vaak genoeg. Allereerst voor de maatschappelijke werker zelf. Die kan niet een heel leven teren op het enthousiasme van de zeventienjarige, die dit beroep kiest. In zijn beroepsleven veertig jaar lang gesteld tegenover ontmoedigende ontreddering en narigheid, moet hij steun vinden in een hechte levensovertuiging, wil hij zijn werk kunnen volhouden en met bezieling verrichten. Maar ook de client, de mens in nood dus, richt zich eerder tot een geestverwant, dan tot een anders-

denkende en vindt daar vaak ook meer steun. En bovenal: Een bezielende levensovertuiging blijkt in staat te zijn de talloze vrijwilligers te activeren die het praktische werk behoeft. De emancipatie van de buitenkerkelijke humanisten betekende in ons land tegelijk de mobilisatie van dit volksdeel om zijn aandeel te nemen in de praktische sociale arbeid in ons volksleven.

Dus toch maar verzuiling? Neen, dat is mijn bedoeling niet. Er zijn wel mogelijkheden tot samenwerking. Niet alleen in technisch opzicht, t.a.v. bureaus, gebouwen en scholing, maar ook in het dagelijks werk. En niet alleen in de top, maar in alle geledingen. Maar daarvoor is wederzijds vertrouwen nodig en een zorgvuldige voorbereiding van de samenwerking van de kernen der levensbeschouwelijke organen uit. Degenen die dit het meest wensen en daar het meest toe bereid zijn zijn

Rijk nummer van Rekenschap

Verschenen is het 3e nummer van de 4e jaargang van *Rekenschap*, het driemaandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur, het orgaan van de *Humanistische Stichting Socrates*. Het nummer opent met een artikel van prof. H. Freudenthal, *Traditie en opvoeding*. Elke zin van dit korte essay daagt uit tot nadenken, verifiëren en vaak tot kritiek, de schrijver is een meedogenloos leraar in de hersengymnastiek. Rec. moet bekennen dat hij stijf is van de inspanning de oefeningen te volgen, maar dat hij het een verfrissende les vond, ook zo leuk gevaarlijk.

Dr. J. C. Brandt Corstius stond de redevoering, gehouden tijdens het laatste jaarlijkse congres van het H.V. getiteld *De idee van de openbare school aan Rekenschap* af. Uit de slotpassage zij geciteerd:

„Er is nog ruimte voor ouders, onderwijzers en bestuurders, die de openbare school willen maken zoals zij in wezen is. Daartoe is nodig, dat haar idee helder voor de geest staat: de openbare school als de school, die zich plaatst op de grondslag der menselijke verbondenheid; de school die de synthese der grote nationale en Europese tradities het zuiverst vertegenwoordigt; die krachtens haar aard het best voorbereidt tot leven en samenleven in de Nederlandse maatschappij; de school die opvoedt tot vertrouwde bekendheid met de verscheidenheid der geesten, in arbeid en maatschappelijk verkeer van zo groot belang; de school die niet alleen kiest voor de waarden wederzijds begrip, eerbiediging van de persoon, vrijheid van overtuiging, zelfstandig denken en verantwoorde-

„Dat het Humanistisch Verbond zich als communicatie-organisatie heeft gevormd, welke het toedienen van geestelijk voedsel tot stand brengt aan mensen, die de oplossing van het levensmysterie niet langs de wegen van de godsdienst kunnen vinden, noemt prof. Mennicke een bijna wereld-historische gebeurtenis.

Uit het verslag van een lezing van prof. Mennicke in Het Vrije Volk, 2-3-1951.

de humanisten. Hoe meer hun werkzaamheden zich ontplooiën, hoe vaster zij verworteld zijn in de buitenkerkelijke wereld, hoe krachtiger ze kunnen opkomen voor hun aanspraken op gelijkgerechtigdheid, des te groter de kans op een samenwerking met andersdenkenden die de verzuiling waarlijk doorbreken kan. Dat vergt de bereidheid tot een open en ernstig gesprek, dat vergt ook wederzijds respect. Dat vergt een schroomvallig en tastend pogen tot samen doen zonder brokken maken. Juist daarom is het zo misdadig uit nationaal oogpunt dat een man als professor Zeegers op het ogenblik bezig is zulk een poging te torpederen die op bescheiden schaal was ondernomen ten behoeve van de onderontwikkelde gebieden.

Daartegenover kan ik slechts stellen onze wil tot werkelijke ontmoeting en eerbiediging van de ander. Ik wil geen apartheid en geen monopolie voor wie dan ook. Geen streven naar onzakelijke machtsposities en zieltjeswinnerij, maar samenwerking om de medemens werkelijk te dienen. Niet door onze overtuiging te verloochenen, maar zelfbewust en solidair. Dat is, geloof ik, de weg naar algemeenheid, of ik zou liever zeggen verbondenheid, niet als kreet, maar als opdracht. Een opdracht voor ons allemaal, vind ik. Want ieder van ons kan in zijn dagelijkse omgang met andersdenkenden de mogelijkheid daartoe voorbereiden.

lijkheid, maar die ook krachtens haar aard die waarden manifesteert.”

Dr. G. Stellinga werkte de aantekeningen uit van een rede „*Wat ik als humanist denk van het karakter van de openbare school en haar taak tegenover haar leerlingen t.o.v. de geestelijke stromingen.*” Deze rede was uitgesproken op een conferentie, in Kortehemmen gehouden, en georganiseerd door de Arbeiders Gemeenschap der Woodbrookers en door de Gewesten Friesland en Groningen van het H.V. Een emotioneel geladen artikel schreef dr. Kwee Swan Liat, *Wat moet Nederland met West-Irian?*, waarin hij hartstochtelijk betoogt, dat er maar één weg, één oplossing is, n.l. de volledige overdracht van Westelijk Nieuw Guinea aan de regering van Indonesië. Het is meer dan interessant om dit artikel te vergelijken met het stuk van dr. Roethof, gepubliceerd in *Mens en Wereld* van 9 februari 1957, die van geheel afwijkende mening is. C. J. E. Dinaux hield voor de *Holland-Festival-club* en voor het *Haags Cultuur Centrum* een interessante en van veel kennis getuigende rede over *Hugo von Hofmannsthal*. De inhoud van deze rede kunt u nu lezen in *Rekenschap*.

Dr. J. P. van Praag bespreekt uitvoerig en adequaat aan dit belangrijke boek *De religieuze projectie, een anthropologische en psychologische studie over de projectieverschijnselen in de godsdiensten* van de hand van dr. F. Sierksma. Van Praag eindigt dit opstel met de volgende woorden:

„... Ik wil er geen twijfel over laten bestaan, dat ik dit boekje met veel profijt gelezen heb en het graag in handen zou zien van allen die zich bezig houden met de opbouw van een humanistisch mensbeeld; of de theoloog Sierksma het daarvoor bedoeld heeft is een andere vraag. Inderdaad een vraag.”

Ook dit nummer van *Rekenschap* is gevarieerd, nodigt uit tot denken, prikkelt tot tegenspraak, verschaft kennis en inzicht, doet instemmend knikken, kortom beantwoordt geheel aan het doel. Het is verheugend dat het aantal abonneementen geleidelijk toeneemt. B.

Prof. Oud:

Naastenliefde en vrijheid

Op de werkkamer van prof. mr. P. J. Oud, de voorzitter van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, staat een beeldje van Erasmus, een verkleinde uitgave van het monument dat op Rotterdams Coolsingel prijkt. Een beeld van een christelijke humanist of, zo men wil: van een humanistische christen.

Het is kenmerkend, men zou immers ook prof. Oud een christelijke humanist of een humanistische christen kunnen noemen. Want hij staat vlak naast het humanisme. En het is voor hem dan ook niet moeilijk een sympathiek woord voor onze levensovertuiging en voor het Humanistisch Verbond te vinden. Al wenst prof. Oud zichzelf dan beslist te rekenen tot de christenen – het feit, dat hij tot de ultra-vrijzinnigen behoort, plaatst hem in het grensgebied tussen het minder vrijzinnige christendom en het humanisme. In het grensgebied ligt de lijn die scheidt, maar het is ook de plek waar men elkander kan leren respecteren en begrijpen.

Voor mij, zo zegt prof. Oud, is de hoofdwet van het christendom: de liefde tot de naaste. Luidt de „wet” van de humanisten eigenlijk anders? Prof. Oud noemt het mysterie waarop onze beginselverklaring zinspeelt „God”, maar van dogmatiek houdt hij zich verre. Het belangrijkste punt, zo zegt hij, is: hoe gedraag ik mij tegenover mijn medemens? Dit punt weegt voor mij het zwaarste in mijn levensovertuiging; weegt het ook niet het zwaarste bij de humanist?

Er is nog een grondslag waarop prof. Oud en het humanisme elkander vinden: de vrijheid. Prof. Oud is liberaal in hart en nieren, liberaal in de goede zin van het woord, liberaal niet alleen in de politiek, maar ook en vooral in geestelijk opzicht. De vrijheid gaat hem bovenal – zijn ultra-vrijzinnige instelling bewijst het. De zinsnede uit onze beginselverklaring: „... erkenning van de persoonlijke vrijheid, de sociale gerechtigheid en de culturele verantwoordelijkheid...” moet hem uit het hart gegrepen zijn. Sprekt niet het beginselprogramma van zijn eigen politieke partij in dit opzicht vergelijkbare taal?

Het is ook deze behoefte aan vrijheid die Oud verontwaardigd maakt, indien het Humanistisch Verbond in bepaalde opzichten ten achter wordt gesteld bij kerkgenootschappen. Hij heeft daar meer dan eens van getuigd. Het is in strijd met alle vrijheid, zo zegt hij, dat het Humanistisch Verbond inzake de geestelijke verzorging in het leger en in de gevangissen niet op dezelfde voet wordt behandeld als de kerken. Het is een miskenning van de geest van de Grondwet, al spreekt de Grondwet dan ook formeel alleen van kerkgenootschappen en godsdienstige meningen. Natuurlijk, want in de tijd waarin de Grondwet werd gemaakt, bestond er nog geen georganiseerd humanisme. Het is ook in strijd met de universele verklaring van de rechten van de mens,

en met de Europese conventie voor de rechten van de mens die wij wel hebben geratificeerd, maar waar we ons niet in alle opzichten aan

houden. Denk maar aan het debat over de crematie! Op dit punt heeft men de vrijheid van het individu op ongeoorloofde wijze beknot. Ik gevoel veel sympathie voor het humanisme en het Humanistisch Verbond, zegt prof. Oud, omdat het een aantal mensen kan pakken die de kerk niet meer pakt, mensen die dreigen te verzinken in het nihilisme. Het is goed, dat er een organisatie is, die mensen van goeden wille verenigt, mensen die niet in een God kunnen geloven, maar oprecht hun kracht zoeken in een levensovertuiging die gebaseerd is op de eerbied voor de mens. Zij brengen hun in nood verkerende naasten brood en waarlijk geen stenen!

Evert Vermeer:

„Geestelijke arbeid onder militairen groeie uit”

De geestelijke verzorging van buitenkerkelijke militairen wordt pas echt, als er humanistische functionarissen daarvoor in het leger zijn opgenomen,” zegt het Tweede Kamerlid Evert Vermeer, die zich altijd intensief met dit probleem bemoeit. Het was niet bepaald eenvoudig hem voor dit gesprek te ontmoeten. Hoe kan het ook anders: Vermeer moet, als parlementslid, uiteraard verscheidene vergaderingen op het Binnenhof bijwonen. Verder zijn er de vele bijeenkomsten in alle delen van het land, waar hij het woord moet voeren. Dan is er ook nog het „gewone” bestuurswerk, dat ook een groot deel van zijn tijd opeist. En verder: ontelbare besprekingen met even ontelbare instanties en afvaardigingen. Praat niet met hem over de vrije tijd: dit is een begrip dat hij alleen van horen noemen schijnt te kennen. Hij heeft al enige afspraken met mij moeten veranderen, ten slotte kan ik hem even – en dan nog niet helemaal ongestoord – spreken in een gang van het Tweede Kamergebouw. Terwijl in de vergaderzaal „de geachte afgevaardigden” hun instemming met of afkeuring over Euratoom en Euromarkt uiten – van zo grote betekenis voor onze materiële toekomst – praten wij over de grote betekenis van het werk dat zo zeer zijn belangstelling heeft.

Vermeer – amicaal, jongensachtig – laat uitkomen, dat de geestelijke arbeid onder militairen, de laatste jaren verricht, voor verscheidene van hen een diepe zin heeft gehad. „Alleen al het feit, dat duizenden jongens naar onze militaire tehuizen kwamen en anderen er toe aanzetten ook te gaan, bewijst dit,” zegt hij, „vooral de conferenties in „De Ark” – het vakantie- en studieoord bij Nunspeet – hebben het bewijs geleverd dat er een sterke behoefte bestaat aan diepgaand geestelijk contact met buitenkerkelijke militairen. Ja, ik ben er van overtuigd dat die behoefte veel groter is dan tot nu toe kon blijken”.

Dit hebben namelijk de rapporten over die conferenties onomstotelijk aangetoond; dat

naar „De Ark” slechts een gering contingent van het totale aantal geïnteresseerden kon komen. De geestelijke verzorging onder buitenkerkelijke militairen kan zich dan ook pas goed ontplooiën, als humanistische raadslieden in het leger gelijke rechten hebben als predikanten en priesters. „Begrijp me goed”, waarschuwt Vermeer, „ik wil daarmee niet zeggen dat zij per se op precies dezelfde basis als legerpredikanten en aalmoezeniers in het leger moeten worden toegelaten, wel moeten zij daarin ook een officiële status krijgen.”

Om het „waarom” daarvan te begrijpen moet men iets weten van de geest in leger, luchtmacht en vloot. Wordt bij een commandant een meneer-met-aanbevelingsbrief-van-de-minister aangediend, dan zal die commandant zonder twijfel deze burger welwillend te woord staan, maar hij zal hem niet behandelen als iemand die „er bij hoort”. Komt deze zelfde man, nu officieel als humanistische geestelijke raadsman in de landmacht opgenomen, wéér bij die commandant, dan liggen de kaarten geheel anders. En daar moet het heen, is Vermeers stellige overtuiging.

Overigens blijkt hij in het geheel niet te spreken over de geringe steun, die de geestelijke arbeid onder buitenkerkelijke militairen uit humanistische kring ontvangt. Nog te velen zien dat werk als verkapte militaire arbeid die, menen zij, niet op hun terrein zou liggen. „Zij, die zo redeneren, begrijpen er geen snars van,” zegt Vermeer, „geen enkele geestelijke verzorger in de landmacht verricht militair werk, wel arbeid onder militairen. Dit is een zo ontzaglijk groot principieel verschil dat iedereen, met een beetje gezond verstand, maar zonder vooroordelen, het moet kunnen snappen. En ik zou het toch bijzonder prettig vinden, als méér humanisten zich achter dit werk zouden stellen. Ook financieel! Want naarmate de overheidssubsidies stijgen – en dat doen ze – moeten ook de bijdragen uit eigen kring omhoog. Te vaak nog laten zij, op wie wij in de eerste plaats een beroep moeten doen, ons stikken...”

Hij vertrouwt ons toe – kennelijk om de leden van humanistische organisaties, die zich afzijdig blijven houden van deze geestelijke arbeid, te beschamen – dat een belangrijke groep fabrikanten beter begrip toont, zich ook financieel niet onbetuigd laat! „Zeg dit de H.V.-leden maar eens goed!”

Internationaal Humanisme

Wanneer men zich rekenschap tracht te geven van de rol van het Nederlands Humanistisch Verbond, dan zal men, om een juist beeld te verkrijgen, dit niet alleen in nationaal maar ook in internationaal verband moeten doen.

Het zal de meesten van u bekend zijn, dat de humanistische beweging in Nederland geen geïsoleerd verschijnsel is, maar dat zij deel uitmaakt van een geestelijke stroming die in onze tijd in welhaast alle streken van de aardbol weer krachtiger te bespeuren valt; het is dezelfde ondogmatische houding tegenover het leven, het teruggrijpen op zuiver menselijke vermogens als uitgangspunt van denken en handelen, die in de geschiedenis van het mensdom al vaker een beslissende rol hebben gespeeld.

De Internationale Humanistische en Ethische Unie (I.H.E.U.) werd in 1952 op het eerste internationale congres in Amsterdam opgericht door twee Amerikaanse, een Belgische, een Engelse, een Indiase, een Oostenrijkse en twee Nederlandse organisaties (H.V. en Humanitas), die gedeeltelijk op een lange traditie konden terugzien, gedeeltelijk na de tweede wereldoorlog waren ontstaan.

Sedertdien heeft de I.H.E.U. een belangrijke groei mogen beleven, er zijn nu bovendien aangesloten organisaties in Noorwegen, Japan, Zuid-Afrika, Duitsland en Frankrijk, en het secretariaat onderhoudt contact met vele andere landen, waaruit t.z.t. waarschijnlijk weer nieuwe aansluitingen zullen voortvloeien.

In 1955 hield de I.H.E.U. regionale conferenties in Antwerpen, New York en Calcutta, ter voorbereiding van het tweede Internationale Congres, dat kortgeleden, van 25-31 juli 1957, in Londen werd gehouden, en waaraan naast de officiële afgevaardigden en individuele leden ook een groot aantal belangstellenden uit

de meest uiteenlopende landen deelnam: uit IJsland en Italië, uit Afghanistan, Australië en Ceylon, uit Canada, Zweden en Nieuw-Zeeland, – wel een bewijs daarvoor, dat de zaak die de I.H.E.U. voorstaat een wereldomvattende genoemd mag worden.

Er waren sprekers met zeer bekende namen op dit congres: Lord Boyd Orr, internationaal deskundige op voedselgebied en Nobel-prijswinnaar, Prof. Julian Huxley, bekend filosoof en eerste directeur van de Unesco de Amerikaanse geneticus Prof. H. J. Muller, eveneens drager van de Nobelprijs, – om maar enkelen te noemen. Zij allen echter spraken op dit congres niet alleen, of beter gezegd niet in de eerste plaats als deskundige op hun gebied, maar vooral als mens en humanist, begaan met de problemen van onze tijd.

Iedere deelnemer aan het congres zal u kunnen vertellen van zijn persoonlijke contacten met mensen uit andere landen, van het hartverwarmende gevoel van verbondenheid en de vreugde daarover, dat het humanisme levensvatbaar blijkt te zijn onder de meest uiteenlopende omstandigheden.

Wat de rol van het Nederlands Humanistisch Verbond in dit internationale gezelschap betreft, mag men zonder overdrijving zeggen, dat deze van veel groter belang is dan men, gezien de grootte van ons land, zou aannemen.

Niet alleen ging het initiatief tot het oprichten van een internationale organisatie van Nederland uit en is het secretariaat van de I.H.E.U., knooppunt van onderling contact, in Nederland gevestigd, maar vooral ook berust de leiding van de I.H.E.U. vanaf haar oprichting bij de voorzitter van het Humanistisch Verbond, Dr. J. P. van Praag. Naast hem spelen tal van andere Nederlandse huma-

nisten een belangrijke rol in de internationale beweging. Op het congres in Londen kreeg ik meer dan eens waardevolle woorden over de Nederlandse deelnemers te horen. „Jullie Nederlanders”, zo zei men, „zijn bij uitstek geschikt om een bindende en bemiddelende rol in de I.H.E.U. te spelen; jullie zijn aan de ene kant zakelijk en op praktische dingen gericht en aan de andere kant leveren jullie sprekers een belangrijke bijdrage tot de ideële inhoud van onze beweging. Op een internationaal congres als dit zijn jullie onbetaalbaar: waar spraakverwarring dreigt te ontstaan; daar treden jullie als tolk op, en als de organisatie ergens spaak dreigt te lopen, dan is er ook altijd een Nederlander bij de hand, die de situatie weet te redden.”

Ik geloof, dat we dit compliment met gepaste bescheidenheid in ontvangst mogen nemen, al zou ik dan op z'n minst onze Belgische vrienden ook hierin willen betrekken. De Nederlandse humanist is inderdaad door zijn oude humanistische traditie, zijn door de omstandigheden gegroeid begrip en aanpassingsvermogen, zijn onthouding van agressiviteit, zeer geschikt om deze bemiddelende en bindende rol te vervullen temidden van de vaak ver uiteenlopende schakeringen van humanisme, die in de I.H.E.U. vertegenwoordigd zijn.

Laten wij, – en vooral degenen die, hoewel zij onze opvattingen delen, tot nog toe niet tot aansluiting bij het Verbond hebben kunnen besluiten – bedenken, dat een sterk Humanistisch Verbond, behalve zijn belangrijke taak voor de buitenkerkelijken in Nederland, ook op internationaal gebied zijn rol beter zal kunnen vervullen, naarmate het over meer medewerkers en meer financiële middelen beschikt, en daarmee misschien een niet onbelangrijke bijdrage zal kunnen leveren tot de oplossing van de problemen van onze tijd.

A. C. TERPSTRA-HEINRICH

Een antwoord op de uitdaging

De 26e augustus 1952 werd in Amsterdam de *International Humanist and Ethical Union* (I.H.E.U.) opgericht. Ter gelegenheid van de oprichting werd een verklaring opgesteld, die de kenmerken van het internationale humanisme noemde. Wij geven, juist voor dit nummer van M. en W., een vertaling van deze verklaring.

„Deze Unie is een antwoord op een wijd verspreide vraag naar een alternatief der godsdiensten, die aanspraak maken zich te baseren op openbaring enerzijds en op totalitaire systemen anderzijds. Het alternatief dat zich aanbiedt als een derde weg uit de tegenwoordige crisis der beschaving is het Humanisme, dat niet een nieuwe sekte is, maar het resultaat van een lange traditie, die velen van de denkers en creatieve kunstenaars der wereld heeft geïnspireerd en aan de wetenschap zelf het aanzijn heeft geschonken. Het ethische humanisme verenigt allen, die niet langer kunnen geloven in de verschillende geloven en die geneigd zijn hun overtuigingen te baseren op de eerbied voor de mens als een geestelijk en zedelijk wezen. De grondslagen van het moderne, ethische humanisme zijn:

1. *Het is democratisch.* Zijn doel is de volledigst mogelijke ontplooiing van elk mens. Dit acht het een kwestie van recht. Het democratische principe kan toegepast worden op alle menselijke verhoudingen en wordt niet beperkt tot regeringsmethoden.

2. *Het streeft ernaar de wetenschap scheppend te gebruiken, niet vernietigend.*

gend. Het pleit voor een wereldomspannend gebruik van de wetenschap voor het menselijk heil. Humanisten geloven dat de geweldige problemen waarmee de mens wordt geconfronteerd in deze overgangstijd opgelost kunnen worden. De wetenschap geeft de middelen, maar niet de doeleinden.

3. *Humanisme is ethisch. Het legt de nadruk op de menselijke waardigheid en het recht van het individu op de grootst mogelijke vrijheid in de ontplooiing, verenigbaar met het recht van anderen.* Er bestaat gevaar dat, wanneer men wetenschappelijke kennis in een ingewikkelde samenleving toepast, de individuele vrijheid bedreigd zou kunnen worden door de zeer onpersoonlijke machine, die gemaakt is om haar te behouden. Ethisch humanisme verwerpt daarom totalitaire pogingen om de machine te vervolmaken teneinde directe winstpunten te behalen ten koste van menselijke waarden.

4. *Het legt er de nadruk op dat persoonlijke vrijheid een doel is dat gecombineerd moet worden met sociaal verantwoordelijkheidsgevoel ten einde te bereiken dat het niet opgeofferd wordt aan de verbetering van materiële omstandigheden.* Zonder geestelijke vrijheid zou het fundamentele onderzoek, waarvan de vooruitgang op de lange duur afhankelijk is, niet mogelijk zijn. Het humanisme waagt het een wereld te

bouwen op de vrije mens, verantwoordelijk voor de samenleving. Terwille van de individuele vrijheid is het Humanisme ondogmatisch en het legt geen belijdenis op aan zijn aanhangers; het stelt z'n vertrouwen in de beweging, die ijvert voor de opvoeding tot vrije mensen.

5. *Het is een wijze van leven, die streeft naar de grootst mogelijke vervulling door het bevorderen van ethisch en creatief leven.* Het kan een wijze van leven zijn voor iedereen, waar ook, indien het individu in staat is de verantwoordelijkheden te dragen, die vereist worden door de veranderde sociale orde. De eerste taak van het Humanisme nu is de mens, in de eenvoudigste termen, te laten beseffen wat het voor hem voor betekenis kan hebben en waartoe het hem bindt.

Daarbij kan, in dit verband – en voor het doel van de vrede – de nieuwe macht die de wetenschap ons gegeven heeft, gebruikt worden, zo vertrouwen de humanisten, dat de tegenwoordige crisis kan overwonnen worden. Bevrijd van angst zullen de krachten van de mens beschikbaar komen voor de zelf-verwerkelijking, waarvan men geen einde kan voorspellen.

Ethisch humanisme is dus één geloof dat antwoord geeft op de uitdaging van onze dagen. Wij doen een beroep op alle mensen, die deze overtuiging delen om zich met ons hiertoe te verenigen.

Siem de Vries:

Humanist-zijn in het „zuiden” niet gemakkelijk

Als ik, Sittard naderend, het raampje van de treincoupé opendraai, ruik ik de vage gasgeur, die mij er aan herinnert: „Je nadert de mijnen”. Na een urenlange reis: Heerlen. Zaterdagavond, regen: de straten zijn leeggespoeld. De mensen, die verder moeten, schuilen onder deabri's bij de LTM-haltes. 't Lijkt of het wekenlang neerstromende water,

dat de landen rondom blank zette, ook hun geheugen doorweekte: tot twee keer toe word ik naar een verkeerde autobus gestuurd. Na lang wachten in een duister straatje, aan de betonnen voeten van torenhoge schoorstenen, de bus naar Brunssum. Daar vind ik de Haansberg vrij gauw en zit dan eindelijk tegenover Siem de Vries, voorzitter van de gemeenschap Brunssum van het Humanistisch Verbond. De Vries was tot voor kort een der koempels, die voor ons de kolen uit de Limburgse bodem hakken. Enkele maanden geleden is hij gepensioneerd, rust nu uit van de ruim veertig jaren zware arbeid.

„Uitrusten? 't Mocht wat”, zegt z'n vrouw, „nu kan hij zich nog meer dan vroeger druk maken voor het Verbond en de arbeidersbeweging”. De Vries zelf zit er glimlachend bij, zijn gezicht vol plooiën en rimpeltjes, die het door en door levend maken. Ze dansen op en neer, als hij over de vreugden in zijn leven vertelt, ze vormen diepe groeven als hij spreekt over zijn strijd. Het gesprek met hem heeft weinig van een interview: het is meer een met nauwelijks verholde hartstocht geuite monoloog over de moeilijkheden, „gewone” arbeiders duidelijk te maken wat het moderne humanisme is en wil.

„Jullie in het noorden vergeten vaak, met welke problemen wij hier worstelen. We komen vrijwel alleen in contact met mensen, die opgevoed zijn in het rooms-katholieke geloof. Als een twijfelende makker naar je toe komt, wat moet je hem dan zeggen? Dat wij, humanisten, een even diepgaande morele en ethische overtuiging hebben als de katholieken, maar dan een die niet van buiten af is ingegoten,

wel opgeweld uit ons eigen denken en voelen? Man, ze zien je aankomen? De mensen hier weten alleen wat „de geboden” zijn. Ze móeten wel naar de kerk omdat ze anders vrezen, de eeuwige zaligheid er bij in te schieten. Ze hebben niet, van jongsaf aan, geleerd zelf te vechten met hun levensproblemen, ze kunnen niet op eigen „morele benen” staan en zijn, zelfs als ze hun geloof helemaal of gedeeltelijk hebben verloren, met duizenden draden aan de kerk vastgeknoopt. Geloof je werkelijk, dat ons woord hun veel zegt?”

„Ons woord misschien niet zo gauw”, denk ik, „wel het persoonlijke voorbeeld. Ook de mensen in „het zuiden” leert dit de mogelijkheid, een goed mens te zijn zonder in het bestaan van een persoonlijke God te geloven”. En ik luister – tussen de zinnen van het eigenlijke gesprek door – naar De Vries' bewijzen van zuivere menselijkheid. Vele mensen-in-nood hebben hij en zijn vrouw al geholpen. Slechts één voorbeeld: het gezin dat, na een mislukte emigratie, terug kwam, bij de eigen familie aan dichte deuren klopte. De De Vries-en hebben geen minuut gearzeld die vier mensen in huis te nemen tot ze een eigen woning hadden. Dit zegt meer dan de beste brochures!

De Vries komt uit een protestants-christelijk milieu. Als jonge mijnwerker ondervond

hij scherpe maatschappelijke tegenstellingen als een schrijnend onrecht. Hij vroeg zich af: „Heeft het geloof werkelijk waarde voor het bepalen van menselijke verhoudingen?” Zijn na lang denken geformuleerde antwoord luidde „nee”! Hij gaf zich met hart en geest aan het werk van de „moderne” arbeidersbeweging, werd in „het zuiden” een der stuwende krachten van de voormalige SDAP en de mijnwerkersbond. „De arbeidersbeweging gaf mij, vóór de oorlog, ook mijn levensbeschouwing”, zegt hij, „maar na de bevrijding was dit totaal anders. De PvdA en het NVV houden zich zorgvuldig buiten iedere levensbeschouwelijke tendens”. Het Humanistisch Verbond kondigde zich aan. De Vries wist onmiddellijk: „Dit geeft mijn leven een nieuwe, hechte basis”. Van het begin af is hij er bij geweest. Dit wil niet zeggen dat hij, als diepende mens, over de problemen van de menselijke situatie tot in finesses tot klaarheid is gekomen. „Maar wie is dat wel?”, vraag ik mij af.

Humanist zijn in „het zuiden” wil heel wat anders zeggen dan humanist zijn boven de grote rivieren. Via een stelselmatige actie in de Limburgse rooms-katholieke pers wordt het Humanistisch Verbond vereenzelvigd met het grofst materialisme. Humanistisch Verbond en Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming worden – uit contrapropagandistische overwegingen – vrijwel voortdurend in één adem genoemd. „Weet je wat we vooral nodig hebben?”, zegt De Vries, „financieel vrijgestelde geestelijke raadslieden, die net als de missiepaters hier tijd hebben zich intensief met de persoonlijke moeilijkheden der mensen bezig te houden. Niet om hun een kant-en-klare oplossing daarvoor aan de hand te doen, maar om hun te leren, worstelend, het leven tot iets goeds te maken”.

En het geld voor die geestelijke raadslieden? „Laten er duizenden nieuwe leden komen, dan komen die centen er ook!”, zegt De Vries.

D. W. Stork:

„Verbond verdient veel meer steun”

We zaten tegenover de heer D. W. Stork, directeur van de Machinefabriek Stork in Hengelo. Levendige gebaren en vriendelijke, maar onderzoekende donkere ogen verraden een snelle geest. Hij is belast met het sociale beleid van zijn grote bedrijf. Besprekingen zijn voor hem aan de orde van de dag. Niet alleen in Hengelo, ook in andere delen van het land. Zijn boekje staat er vol van. En daarin valt een interview voor „Mens en Wereld” wel wat vreemd. Maar hij heeft er toch in toegestemd, omdat het hem goed leek, als fabrikant er voor uit te komen, wat het Humanistisch Verbond voor hem betekent.

„Ik geloof eigenlijk, dat heel wat meer mensen die op een of andere manier een leidende functie hebben, er zo over denken als ik, maar dat zij er niet toe komen, het Humanistisch Verbond te benaderen. U kent ze ook wel. Ze zijn misschien vroeger wel naar de kerk geweest, maar komen er nu nooit meer. Maar als ze op een formulier moeten invullen wat voor geloof

ze hebben, schrijven ze hun oude geloof op. Waarom? Misschien uit sleur, misschien uit gemakzucht?

Maar juist voor deze mensen is het zo goed, ja noodzakelijk, een basis in het leven te hebben. Hoe kun je anders op de juiste wijze leiding geven in deze moeilijke ingewikkelde samenleving?

Als men niet in een persoonlijke God gelooft – zoals ik – dan behoeft men heus niet het geloof aan alles te verliezen. Er zijn vele denkers, grote figuren van de mensheid, die ons kunnen helpen bij het vormen van een levensbeschouwing. Het mooie van het Humanistisch Verbond is, dat het ons in aanraking brengt met die denkers, zonder ons een afgerond schema van opvattingen op te dringen. Op heel veel manieren kun je in het humanisme een filosofie vinden, die je bestaan zin geeft, en richting”.

„Maar”, zo besluit de heer Stork. „Als je lid bent van het Verbond, dan moet je er ook iets voor over hebben. Aan lauwe leden heeft niemand iets. Kijk maar eens naar sommige kerkgenootschappen, wat die voor middelen bijeen weten te brengen.”

Het was maar een kort gesprek. De heer Stork had al weer een andere afspraak in zijn notitieboek staan. Maar hij gaf ons wel de indruk, dat hij ondanks de gevuldheid van zijn bestaan, een vaste richting heeft in zijn leven.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bonger.
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.
Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 0,20 per woord. Abonnementen: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,25.

Raadselachtig boek van Vestdijk: Het glinsterend pantser

„Het glinsterend pantser” is, als vrijwel alle romans van Simon Vestdijk, een raadselachtig boek, niet in de eerste plaats omdat het de lezer stelt voor bepaalde raadselachtigheden van het menselijk bestaan in het algemeen, maar vooral om de wijze waarop de schrijver met deze problematiek afrekenet. De personages van zijn romans zijn op een onnaspeurbare prikkelende manier zowel Vestdijk zelf als de marionetten van zijn verbeelding, zowel symbool als projectie, portretten van bekenden, in een lachspiegel der boosaardigheid grotesk verwrongen, als het onuitsprekelijke van het eigen „ik”, dat vlees en bloed geworden is. Natuurlijk geldt dit alles in meerdere of mindere mate voor het werk van iedere romanschrijver, maar bij Vestdijk heeft het mengsel van lucide afstand-nemen en als het ware onderhuidse verbondenheid tussen auteur en schepping een bijzonder karakter; hoe men verder ook tegenover zijn oeuvre staat, men dient te beginnen met de kwaliteit van zijn bezetenheid of gedrevenheid, en van zijn zuiver technisch kunnen buiten iedere discussie te stellen. Maar juist Vestdijks superieure dubbelzinnigheid maakt de lectuur (om nog maar te zwijgen van een bespreking) van een roman van hem tot een verre van eenvoudige aangelegenheid.

Laat ik eerst proberen de inhoud van „Het glinsterend pantser” weer te geven. De „ik” van de roman, een schrijver, huurt voor onbepaalde tijd een kamer in een dorp temidden van de bossen, waar hij gegevens hoopt te verzamelen voor een door de regering gesubsidieerde „demografische” studie. Van een oude schoolvriend, Bert Duprez, met wie hij nog wel correspondeert, heeft hij het adres gekregen van familie van Duprez, een weduwe met een zoon en dochter in de puberteitsjaren. Hij gaat dit gezin opzoeken en begint zich te interesseren voor het zeventienjarige meisje Adri Duprez. Intussen ontmoet hij op een wandeling in het bospark bij een buitengoed, een jonge vrouw met artistieke neigingen, Alice van Voorde, en knoopt met haar een enigszins vage vriendschapsverhouding aan. Het blijkt dat Alice grammofoonplaten van orkestwerken verzamelt, en daarbij een voorkeur aan de dag legt voor opnamen van de begaafde en beroemde dirigent Victor Slingeland – óók al een jeugdvriend van de „ik” en van de reeds eerder genoemde Bert Duprez. De schrijver smooit een beginnende verliefdheid van Alice voor hem in de kiem door haar te suggereren dat zij in werkelijkheid houdt van Slingeland, aan wie hij haar na een concert voorstelt. De zo geschapen „verering” van Alice voor de dirigent verschaft S. (zo duidt de „ik” zichzelf aan) een voorwendsel om weer contact te zoeken met Victor Slingeland, die hij sinds vele jaren niet meer heeft gezien. Het resultaat van zijn bemoeiingen als koppelaar tussen Alice en de dirigent is echter, dat de jonge vrouw plotseling hevig geschokt naar het buitenland vertrekt. Deze gebeurtenis brengt S. ertoe in gedachten het verleden, met name de HBS- en studietijd van hemzelf, Bert Duprez en Victor Slingeland, aan een onderzoek te onderwerpen: hij geeft zich rekenschap van de uitzonderingspositie die Victor ook toen al innam, van diens raadselachtig „anders”-zijn in uiterlijk en optreden, en vooral van een voorval dat verwantschap schijnt te vertonen met de episode Alice van Voorde, n.l. de zelfmoord van Stan Vastenou, een jeugdige tante van Bert Duprez, in wier leven Victor Slingeland

óók een fatale rol gespeeld moet hebben. Om nu eens eindelijk achter de waarheid te komen, zoekt de „ik” Bert Duprez op; hij wordt er niet veel wijzer van wat Slingeland betreft, maar krijgt wel een paar dingen te horen die zijn belangstelling voor het meisje Adri Duprez weer doen ontwaken. Ook zij (immers muziekstudente-in-spe) komt in contact met Victor Slingeland, ook zij wordt het slachtoffer van de dirigent. S. roept nu Slingeland ter verantwoording; in een laatste ontmoeting geeft die tenslotte zijn geheim prijs: hij is van het hoofd tot de voeten bedekt met de wonden, littekens en schilfers van een ongeneselijke huidziekte, die hem tot een uitgestotene maakt.

Wat in de eerste plaats treft is de compositie van deze roman, die opgebouwd schijnt volgens de muzikale wetten die een symfonie beheersen. Bij herlezing ontdekt men steeds meer details, die deze indruk nog versterken: de als terloopse introductie van de motieven in het begin, de door de drie delen van de roman heen volgehouden variaties, en de telkens andere combinaties van personen en verhoudingen; de men zou haast zeggen lyrische vorm waarin het hoofdthema verschijnt in de beschrijving van een standbeeld in het bospark:

„Welk een prachtig laat-antiek ritme, deze naakte krijgsheld, die, het hoofd wanhopig verbeteren opgeheven, de gewonde makker voortsleepte, en daarbij half over hem heen stapte! De beweging was naar voren, de beweging was naar boven. Ik oordeelde dit beeldhouwwerk verwant aan de stervende Galliër, en twijfelde niet aan de identiteit van de gewonde krijger: dat was natuurlijk Patroklos, door Apollo, de slinkse en lichtvaardige kunstgod, die altijd alles bederft, uitgeleverd aan de dood op het slagveld door Hector's hand. Menelaos met het lijk van Patroklos was het in geen geval: Menelaos draagt daar een helm en stapt niet over Patroklos heen. Zonderling, met zo'n huid van steen in de regen te moeten staan, als Griekse militairen. Een laat leven woekerde in de rimpels en groeven, plooiën en putjes: groen mos, bescheiden en hardnekkig. Het was niet het minst indrukwekkende aan de twee beelden, deze overgave aan het kleine, aan de opmarcherende cellen, aan de late levende troost van het bijna anorganische”.

Aan het einde van de roman barst dit alles in volle omvang en diepte los, het radeloze medelijden en de wanhopige verbetering, de huidschimmel die de dood in het leven is, en het onoplosbaar raadsel van „de slinkse en lichtvaardige kunstgod, die altijd alles bederft”. Victor Slingeland is naakt, heroïsch-moedig voor zijn vriend verschenen:

„Maar ik wist niet meer wat ik hier in deze kamer deed, in dit eenzame huis bij de duinen, of zelfs maar op de wereld. Dit gevoel van verlatenheid, vergeefsheid, was te diep voor verdriet, het was, wanneer men dan een-

maal alles begreep, datgene wat er overbleef aan volledig onbegrip voor de dingen, niet omdat ze zo gebeurden of gebeurd waren, maar omdat ze zo konden gebeuren, met toestemming blijkbaar van deze of gene. Te ver heen voor protest, – wie wil er nog protesteren in zijn ontredde, wanneer de materie haar vlammen uitslaat over de huid van een vriend?” en verder: „... daar stond hij dan voor me, en ik voelde zijn hand op mijn schouder en hoorde zijn stem: „Trek het je toch niet zo aan, beste kerel”, – ik dacht: hij kan toch niet in mijn gedachten lezen of in mijn gevoel, maar dat kon hij wel, hij las, en zijn stem werd al zachter en vriendelijker, en hij bood mij geen glas water aan, omdat ik daar zat te snikken en als een klein kind niet eens naar hem wilde luisteren, maar hij zei de enkele dingen die nog te zeggen waren, ook de overbodige dingen, bijvoorbeeld dat ik het nu wel begriep en zou, terwijl ik juist helemaal niets meer begreep en ook niets meer wilde begrijpen...”

Het is, alsof Vestdijk in de vorm van deze roman de structuur en het aesthetisch effect van een compositie voor orkest heeft willen verwerklijken met de middelen die hij schepend beheerst: het intellect, de fantasie, het woord; ik zou haast zeggen: hier wordt beleiden dat de muziek de meest soevereine van alle kunsten is, door een niet-musicus.

Voor mij is „Het glinsterend pantser” vooral de verbeelding, georchestreerd met behulp van romanpersonages, van één bepaald conflict in één bepaald mens: het conflict van de dubbelgestalte in Vestdijk zelf, van de Siamese tweeling van zijn gespletenheid, van de „Zwei Seelen in einer Brust” – en si condende byeen niet comen, dat water was veel te diep.

Het onophoudelijk pogen van de „ik” om Victor Slingeland, desnoods via anderen te bereiken, te doorgronden; de behoefte hem zowel te bewonderen als te kleineren, komt in wezen toch neer op een diepe drang tot vereenzelving met de vriend-vijand, in wie hij het ideaal verwerklijkt zou willen zien, dat voor hemzelf onbereikbaar is. De schrijver, S., is degeen die analyseert, formuleert, argumenteert – maar zijn creativiteit is gebonden aan de mensen en hun driften, en mist de eenzame vervoering die het kunstenaarschap van de dirigent Slingeland kenmerkt. S. is zich daar wel degelijk met afgunst van bewust. Hij constateert overigens verschillende malen met nadruk en niet zonder bedoeling, dat Slingeland niet componeert. Victor Slingeland, die de muziek hoorbaar weet te maken, kan zich niet uitdrukken, denkt niet „diep”, maar er is grootsheid in hem, ondanks zijn door S. bekritiseerde kleinzieligheid en zakelijkheid, zijn neiging tot burgerlijk welbehagen in luxe en deftigheid. Slingeland, die zich zijn leven lang zo pijnlijk bewust moet zijn van zijn lichamelijkeheid, vertegenwoordigt ook de z.g. hogere aspiraties (zijn theologische en spiritistische belangstelling in zijn H.B.S.-tijd!); en wat is er tenslotte onstoffelijker, spiritueler dan muziek? De „ik”, S., heimelijk overtuigd van de superioriteit van zijn eigen intellect, leeft in een veel zinnelijker, of noem het meer laag bij de grondse atmosfeer (hetgeen blijkt uit de aard van zijn observaties en uit wat hij al vertellend omtrent zichzelf onthult), maar hij is bang voor zijn instincten en au fond niet bij machte tot overgave. Zoals Victor Slingeland door het glinsterend pantser van zijn huidziekte gescheiden is van de werkelijkheid van het gewone leven der mensen, en gedwongen om wie hem kwelt of te dicht benadert de huid vol te schelden, zo lijdt S. (minder bewust misschien) aan zijn schaamte en onmacht om lief te hebben. Des te frapperanter is de tweeslachtige instelling van S. ten opzichte van die raadselachtige vriend uit zijn jeugd, op wie hij zijn neiging om in een ander „plaatsvervanger, alibi, zondebok... en

(Vervolg op pag. 9)

Diny de Jong-Huygens:

„Ziekenhuiswerk is moeilijk maar mooi”

Diny de Jong-Huygens vervult in deze reeks interviews de rol van „de-gewone-huisvrouw-die-actief-is” in het Humanistisch Verbond. Maar als ik, voor m'n schrijfmachine zittend, dat „de-gewone-huisvrouw-enz.” in een formule tracht te vangen kom ik er niet uit. Goed, Diny is „van beroep huisvrouw” – zo-

als ze op officiële papieren zal moeten invullen – ze heeft niet gestudeerd, mag geen enkele titel vóór of achter haar naam zetten, vervult niet één openbare functie, is dus zo „gewoon” als 't kan. Maar... ze heeft in de Utrechtse gemeenschap van het H.V. de leiding van het ziekenhuiswerk en is wijkhoofd: twee taken die vrijwel iedere vrije minuut van haar opeisen en minstens even grote betekenis hebben als meer tot de buitenwacht sprekende functies.

Voor het ziekenhuiswerk heeft haar hele hart. Diny – blond, jong, hartelijk en spontaan (men ziet haar „haar leeftijd” niet aan, zoals dat heet) – vertelt er van met ernst en enthousiasme. Die arbeid aan de ziekbedden van buitenkerkelijken is beslist geen sinecure. Maar het is goed werk, het betekent voor vele patiënten psychisch ontzaglijk veel!

„Je ervaart vrijwel elke keer weer hoe belangrijk het is dat mensen die weken, maanden, soms jaren in bed liggen, hun hart eens kunnen uitstorten”, vertelt ze, „vergeet niet, dat vooral bij langdurige ziekten de belangstelling van familieleden menigmaal verflauwt. Ze gaan het „lastig” vinden iedere week enige keren naar het ziekenhuis te moeten. En dan slaan ze nog wel eens een bezoekuur over... Ellendig voor de patiënt, die – door zijn ziekte uit de maatschappij gestoten – een geestelijk leven leidt dat sterk afwijkt van het normale. Hij is de hele dag met zichzelf bezig, gaat hoe langer hoe meer piekeren over „thuis”, maakt zich

zorgen over zijn gezin. Hoe moet het als hij niet meer beter wordt, of als een invalide uit het ziekenhuis komt? Ik zeg nu wel steeds: zijn gezin, maar vooral de vrouwen raken dikwijls in wanhoopsstemming omdat zij denken: zwerven de kinderen niet te veel op straat, krijgen ze wel genoeg te eten? Vervuilen ze niet? Als dan iemand die luisteren kan – en onthou dat vooral: dit is het belangrijkste van alle ziekenhuiswerk! – aan hun bed komt, als ze dan hun narigheid kunnen spuien... Echt, dat is van niet te schatten betekenis.”

Gemakkelijk, dit werk? „O nee,” zegt Diny, „het is eigenlijk, hoewel het betrekkelijk eenvoudig is, vreselijk moeilijk. Te velen van ons, gezonden, zijn altijd met zichzelf bezig, zij deugen er niet voor. Nou moet je niet geloven dat ik een volmaakte ziekenbezoekster ben. O nee! Maar als ik de zaal opga probeer ik toch iedere keer mijn eigen zorgen – en wie heeft die

niet? – opzij te schuiven, alleen te denken aan die andere-in-moeilijkheden, die mijn sympathie nodig heeft. Voor wie ik wellicht iets kan doen, wie ik misschien met een enkel woord nieuwe moed kan geven”.

Maar... dat eeuwige tekort aan ziekenbezoeksters(ers)! Diny's „werkterrein” is vooral het Stads- en Academisch Ziekenhuis, waar gemiddeld minstens duizend patiënten worden verpleegd. Dit betekent – als we het bekende (te lage) percentage officiële buitenkerkelijken in ons volk toepassen op deze bevolking – dat men wekelijks 170 buitenkerkelijke patiënten moet bezoeken. En er zijn in Utrecht slechts zeven (!) bezoeksters en één bezoeker, die niet altijd in staat zijn hele ochtenden of middagen aan ziekbedden te zitten. Diny's belangrijkste wens is dan ook: laten er veel nieuwe leden komen, laten daarbij vele goede ziekenbezoekers zijn. En waarom zouden niet veel „oude” leden zich aanmelden?

„Laat niemand er van terugschrikken omdat hij of zij denkt: dat kan ik niet, dat durf ik niet, 't is zo griezelig. Dat is het zeker niet!”, zegt Diny, „natuurlijk: je ontmoet een enkele keer veel menselijk leed. Maar je moet niet vergeten dat de artsen en verpleegsters in de ziekenhuizen het overgrote deel van de patiënten, die opgenomen worden, genezen naar huis sturen. En in de intense vreugde daarover deel je ook mee. Echt, het is prachtig werk!”

Prof. Willinge Prins-Visser:

„In het menselijke voelen we ons verbonden”

Ik ben geen theoloog, zegt mevrouw C. W. Willinge Prins-Visser, hoogleraar in de landhuis-houdkunde te Wageningen, en ik deed misschien wat onberaden door direct „ja” te zeggen op de vraag, of ik bereid was in dit bijzondere nummer van Mens en Wereld iets over het humanisme en het Humanistisch Verbond te zeggen. De mensen zijn zo gauw geneigd om iemand die hoogleraar en dus deskundig op een bepaald gebied is, ook voor deskundig op elk ander gebied aan te zien.

Ik ken het humanisme en de humanisten eigenlijk het beste uit de praktijk van het dagelijks leven. Dit kennen is in zekere zin negatief. Want in mijn arbeid, bijvoorbeeld op sociaal gebied, heb ik veel gewerkt met mensen onder wie ook humanisten waren. Het merkwaardige daarbij is, dat ik dan soms helemaal niet weet, wie humanist is en wie niet. Het deed er ook niet toe, men is gezamenlijk bezig aan één taak: hulp aan een medemens. De humanisten onderscheiden zich daarbij niet van de anderen, ze zijn niet anders, niet beter, niet slechter. Allen die samenwerken hebben te veel gemeenschap-pelijk dan dat de verschillen in het oog zouden springen.

De humanisten hebben – evenmin als de vrijzinnig protestanten – behoefte om anderen over te halen tot de eigen zienswijze. Dat is mij sympathiek. Vergis ik me, of zijn de humanisten inderdaad bij uitstek individualisten? Individua-

listen in die zin, dat zij – althans velen van hen – hun levensovertuiging niet klakkeloos hebben overgenomen uit sleur of traditie, maar zelf hebben verworven. Daarmee wil ik niet zeggen, dat opvoeding en milieu geen invloed op de geestelijke ontwikkeling van de mens zouden hebben; misschien bepalen deze twee factoren wel dikwijls of de mens die zich over de achtergronden van zijn bestaan klaarheid wil verschaffen, christen of humanist wordt.

Ik ben geen humanist, al willen zowel humanisten als orthodoxe protestanten mij daar wel eens voor verslijten, ik ben christen, maar ik heb respect voor het humanisme en de humanisten. Ik wil beslist niet pleiten voor een humanistische „zuil”, maar ik ben wel van mening, dat ook de humanisten recht hebben op een eigen plaats naast de kerkgenootschappen. Ik ben christen en als christen hoop ik, dat de humanisten ook nog eens die stap die hen naar mijn mening van het christendom scheidt, zullen doen. Maar zolang het nog niet zover is, zolang de humanisten nog, wat ik zou willen noemen, in een overgangsfase verkeren, is het goed, dat er een Humanistisch Verbond is.

Het humanisme, zoals dat op het ogenblik in ons land bestaat, heeft mijns inziens in de loop van de eeuwen duidelijk de invloed van het christendom ondergaan; het is niet meer het humanisme van de oude Grieken. En omgekeerd: het humanisme heeft in zijn ontwikkeling invloed geoefend op het christendom, op onze gehele beschaving. Het humanisme is dan ook een van de belangrijke elementen die ertoe hebben bijgedragen, dat het sociale gevoel in ons volk zo sterk is toegenomen, vooral sinds de Tweede Wereldoorlog. Het is verheugend, dat het „menselijke”, het humane ons bindt.

(Vervolg van pagina 8)

ook een beetje de held” te zien, kan botvieren, wanneer de vrouw Alice en het meisje Adri een beroep op hem schijnen te doen.

Deze gecompliceerde verhouding en wisselwerking wordt geleidelijk zichtbaar in het vlechtwerk van breed uitgesponnen „kleinsteeds gehannes” (zoals Vestdijk zelf ergens zegt), dat de handeling van de roman bepaalt. Maar om dat gehannes, al dan niet met groteske bijklank, gaat het in wezen niet. Bij Vestdijk is gewoonlijk een probleem van tragische allure gehuld in de „schaduw” van de doorsnee Nederlandse burger. Misschien wekt Vestdijk zoveel weerstand bij lezers, omdat men in het algemeen niet door de (eigen) kleinsteedsheid en trivialiteit heen naar de tragiek durft te kijken. Lezend in een roman van Vestdijk kan ik het gevoel krijgen dat dit „gehannes” maar mimicry is: zo blijkt soms iets dat er uitziet als een half vergaan blad op de grond of een starend dierenmasker tussen de struiken, plotseling een vlinder te zijn. H. S. H.

* S. Vestdijk. „Het glinsterend pantser”, roman. Uitgeverij De Bezige Bij. 1957.

Modern humanisme — alleen theorie?

„Hoe is het toch mogelijk,” vroeg me eens iemand, „dat het Verbond met die geestelijke verzorging nou net in de arbeiderskampen — DUW-kampen noemde men ze toen nog, meen ik — is begonnen. Waarom?”

Het enige antwoord op die vraag luidde: „Bij toeval.” Een beetje een geleid toeval, zou men misschien kunnen zeggen, want de directe oorzaak was een minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting, die ervoor voelde en die bereid was een post voor geestelijke verzorging van de arbeiders in de kampen van de Dienst Uitvoering Werken in z'n begroting op te nemen. Had er zo'n minister gezeten bij Justitie, dan had misschien de geestelijke verzorging in de gevangenissen — die nu een voorwerp van langdurige strijd werd! — de primeur gekregen. Was er een humanistisch voelende minister van Maatschappelijk Werk geweest, dan was misschien onze geestelijke verzorgingsarbeid begonnen bij gerepatrieerden, of bij maatschappelijk onaangepaste gezinnen, of bij nog oudere groepen van onze bevolking. En was er een minister van Oorlog en Marine geweest in 1952 (toen het werk in de arbeiderskampen begon), die wel met de humanisten ophad, dan hadden we niet zo'n strijd behoeven te voeren om een paar militaire tehuisen en dan waren er nu misschien wel al humanistische aalmoezeniers.” (als die uitdrukking niet al te mal is om te gebruiken!).

In ieder geval vormden de arbeiderskampen het eerste werkterrein voor de geestelijke raadslieden van het Verbond, en een heel nieuw werkterrein. Een vaste raadsman kon het Verbond met hulp van de overheid aanstellen en die trok erop uit in een autootje, vaak ver weg de rimboe in, om in z'n eentje 't ene kamp na 't andere te verkennen en zich dan een eigen werkring te scheppen.

Na twee jaar ongeveer waren er 25 raadslieden, die tezamen alle kampen bezochten en al werkende en ook pratende en studerend over hun werk werden een aantal elementen waaruit de geestelijke verzorging door humanisten bestaat, duidelijker en begon het geheel wat meer vaste vorm te krijgen.

Ondertussen waren er andere gebieden waarop de behoefte aan geestelijke verzorging voor buitenkerkelijken duidelijk aanwezig was en waar het Verbond ging proberen een mogelijkheid voor dit werk te vinden. Dat is overigens iets wat tot de huidige dag gebeurt: telkens weer doen zich als het ware nieuwe gebieden voor, waarop aan activiteiten van wat men in het Verbond wel als „praktisch humanisme” aanduidt grote behoefte bestaat en waarvoor men dan binnen de eigen kring weer dringend naar mensen zoekt die zouden kunnen meehelpen aan deze behoefte te voldoen. Soms zijn het jonge migratie-arbeiders, die van het platteland naar de stad trekken en een beetje houvast in hun nieuwe omgeving best zouden kunnen gebruiken. Dan weer patiënten in sanatoria, die in hun soms jarenlange gedwongen rust het moeilijk hebben. Of ook bejaarden in rusthuizen, eenzaam als weinigen — met weinig tevreden. Of gerepatrieerden uit Indonesië, nog volkomen gedesoriënteerd in de hokjes-wereld van Nederland, zó verschillend van de oude Indische samenleving, die zo gebaat zouden zijn met wat begrijpende tegemoetkoming juist eens van niet-kerkelijke zijde. Of jonge gezinsverzorgsters, die vaak op vrij intensieve wijze met levensproblemen in aanraking komen en voor wie een verstandige raadsman een uitkomst zou kunnen betekenen bij vragen, waarvan de oplossing voor hen alléén te moeilijk te vinden is. Of emigranten... of dienstweige-

raars... ja werkelijk telkens weer zijn er andere groepen, waarvoor het Verbond in z'n directe, praktische benadering van de medemens van grote betekenis zou kunnen zijn.

Al direct bleek dat op elk nieuw gebied het Verbond *strijd* moest voeren om een plaats te veroveren. Soms werd die op een publiek platform uitgevochten, zoals b.v. de strijd om de toegang tot de gevangenissen in het Parlement, waarbij volgens de Minister van Justitie de humanisten „stenen voor brood” zouden geven! Ook de geestelijke verzorging in de DUW-kampen en de humanistische militaire tehuisen waren meermalen onderwerp van gesprek in de Tweede Kamer, soms zelfs van felle debatten. Dat is alweer verleden tijd — die arbeid wordt nu aanvaard. Maar ook op minder spectaculaire plaatsen stuit men telkens weer op weerstand: directies van ziekenhuizen willen humanistische ziekenbezoekers niet toelaten, directeuren van gevangenissen hebben moeite met het accepteren van de nieuwe figuur van de humanistische celbezoekers en zo meer.

Desondanks breidt al dit werk zich voortdurend uit en krijgt elke tak zijn eigen vorm en inhoud. Er wordt thans gewerkt in zieken-

huizen en sanatoria, in gevangenissen, in huizen van bewaring, in arbeiderskampen en militaire tehuisen. En daarmee kan men eigenlijk vaststellen dat het Verbond met het begin van deze praktische arbeid in een nieuwe fase is gekomen. In de eerste jaren na de oprichting lag het accent in de eerste plaats op bezuiniging en principiële vormgeving, op bewustwording en op een doorvorsen van de filosofische grondslagen van de humanistische levens- en mensbeschouwing. Dat alles is altijd nog een centrale opdracht voor het Verbond.

Maar wil het Verbond uitgroeien tot een werkelijk centrum in buitenkerkelijk Nederland, wil men een kern vormen in die bevolkingsgroep die in hoofdzaak humanistisch denkt maar zich daar slechts weinig van bewust is, dan zal men ook de benadering van mens tot mens in de meest directe vorm als eerste opdracht moeten zien.

Rondom dat — steeds groeiende — besef consolideert zich het geheel van praktische activiteiten van het Verbond, waarin de eigenlijke geestelijke verzorging de belangrijkste factor vormt.

Het betekent voor het Verbond in de komende jaren een grote taak. D. H.-M.

Ons geestelijk werk in de arbeiderskampen

„Wat bent u eigenlijk?”, vraagt de humanistische raadsman, als hij tussen een groepje arbeiders zit. „Zijn jullie godsdienstig of niet?” Hij weet, dat ze komen uit een buitenkerkelijke streek.

D'r is maar een enkeling onder die zegt: „Ik ben protestant.” De anderen drukken zich merkwaaardig negatief uit: Van het agressieve: „Mij niet gezien!” tot het kleurloze: „Nee, ik doe nergens aan.”

Maar nog niet allen hebben geantwoord. De raadsman kijkt de kring nog even vragend rond: „'t Is geen gewetensvraag hoor. Ieder moet dat voor zichzelf uitmaken. 'k Wou alleen zo in 't algemeen maar weten wat jullie hier zijn.”

Dan volgt van verscheidene kanten het antwoord dat de raadsman telkens weer onder buitenkerkelijken — en niet alleen in de arbeiderskampen! — ontmoet: „Ik ben niks.”

„Zo, dat lijkt een verduiveld klein beetje. Niks is maar niks. Hij is tenminste wat.” En de raadsman wijst in de richting van degene die zich protestant had genoemd. „Maar menen jullie dat werkelijk? Zijn jullie werkelijk niks?”

„Hoe bedoelt u dat?” wordt er aarzelend gevraagd.

„Nou, precies zoals ik het zeg. Als je niet godsdienstig bent, ben je dan „niks”?”

„Nou ja,” zegt er een, „ik ben natuurlijk een mens!”

„En is dat dan „niks”?, als je zegt dat je een mens bent. Me dunkt, dat houdt nogal wat in!”

Deze aanloop werd de inleiding tot een diepgaand gesprek over de vraag, wát dat dan wel inhoudt, mens te zijn. En een avond lang heeft een groep buitenkerkelijke arbeiders getracht zich daarvan ernstig rekenschap te geven. Daarbij bleek, dat ze toch werkelijk niet uit het „niets” leefden, maar vanuit gezamenlijk aanvaarde geestelijke en zedelijke waarden, die in wezen de humanistische zijn. In en door het gesprek werden deze waarden bij hen bewust en versterkt.

Zo worden er vele gesprekken met de ar-

beiders gevoerd, over al de vragen die het leven ons stelt. Het is, dunkt ons, van groot belang, dat ook de buitenkerkelijken zich op de levensvragen bezinnen. En dat niet in de eerste plaats opdat zij duidelijker zullen weten dat zij niet „niks” zijn — hoewel een groter zelfbewustzijn in buitenkerkelijke kring geen overbodigheid is! — maar vooral om wat anders! Omdat namelijk alleen die mens sterk en krachtig in het leven staat, die zich omtrent zijn plaats en zijn taak in dat leven een overtuiging verworven heeft, die hem tot richtsnoer en krachtbron kan zijn. Wie zich niet op de levensvragen bezint staat zwak en onvoorbereid als hij — en dat gebeurt ook zonder dat hij dat wil — met die levensvragen wordt geconfronteerd. In die zin wil ons geestelijk werk in de arbeiderskampen — en elders — zijn: geestelijke steun.

Die steun wil de raadsman de buitenkerkelijken geven in het gesprek met de groep. Maar méér nog is hij gericht op steun aan de individuele mens, die in realiter met de levensproblemen kampt. In het persoonlijke en vertrouwelijk gesprek met een raadsman vindt de buitenkerkelijke arbeider in de kampen de mogelijkheid om over zijn moeilijkheden te praten en in dat gesprek met zichzelf en het leven in het reine te komen. Zulke moeilijkheden zijn er veel, omdat het leven er zoveel geeft: Men kan in huwelijksmoeilijkheden verstrikt zijn geraakt; menselijke relaties zijn verstoord; men staat voor vragen bij de opvoeding van de kinderen; een jonge man ziet zich voor de vraag gesteld of hij dienst zal weigeren of niet; een ander zit met problemen op seksueel gebied; weer een ander loopt met een verlamdend schuldgevoel rond; kortom, men zit met levensvragen van allerlei aard, waarin men naar een antwoord zoekt.

Het is gelukkig, dat de buitenkerkelijke arbeider in de kampen in de humanistische raadsman een gesprekspartner vindt. Niet iemand die de moeilijkheden voor hem oplost met een „zus en zo moet je doen”, maar iemand die naar hem luistert en samen met hem worstelt om licht.

C. H. SCHONK

D. W. van Hattem:

„Er loopt een breuk dwars door het hart der mensen”

Wat is de mens, wanneer zijn hoogste goed, zijn levens oogst, niets is dan slaap en spijs? een beest, niets meer!

Hamlet

In de werkkamer van het bondskantoor van de Algemene Nederlandse Metaalbedrijfsbond, de grootste vakorganisatie in ons land, aan de Andr. Bickerweg in Den Haag, schijnt vriendelijk het zonnetje door de ruiten. Achter het bureau de ietwat gebogen gestalte van bondsvoorzitter D. W. van Hattem, voortgekomen uit de rijen van de metaalbewerkers,

zoals de meeste vakbondsbestuurders (en hoevelen zijn er dat) voortgekomen zijn uit de arbeidersklasse, die hen van post tot post groeppen heeft en waarin zij de kans kregen hun natuurlijke intelligentie, hun gaven van hart en verstand tot onverwacht grote ontwikkeling te brengen.

„U wilt met me spreken over het humanisme?”

De stem klinkt warm en zacht, toch doordringend en ze gaat recht op het doel af.

„Laat me dan beginnen met te zeggen, dat ik geestelijk verwant ben met de vrijzinnig hervormde groepering.”

Ik hoor het verhaal van deze geestelijke stellingname in het leven van Van Hattem aan, zijn warme waardering voor mensen als ds. Vorster en ds. Hoenderdaal in de Arnhemse contreien, vroeger, toen hij in nauwe aanraking met hen leefde, hernieuwd en versterkt in de bezettingstijd, toen gesprekken met hen en anderen uit dezelfde levenssfeer hem sterkten.

Met dankbaarheid herinnert hij zich ook het geestelijk en persoonlijk contact met mensen uit de Arbeidsgemeenschap der Woodbrookers.

„Hoe leg ik de verbinding tot het humanisme?”

Van Hattem denkt even na, kijkt peinzend voor zich uit en herneemt dan:

„Als ik kennis neem van de discriminatie van humanistische organisaties als „Humanitas” en het „Humanistisch Thuisfront”, dan onderga ik dat als beledigingen, als een onrecht.”

Zonder sentimentaliteit laat hij daarop volgen:

„Kan men niet inzien, dat het humanisme en zijn organisaties voor het maatschappelijk werk zijn als een breekijzer tegen het nihilisme?”

Ik sta met open ogen in deze wereld. Dat geloof ik tenminste. Ik weet van de breuklijn, die dwars door het menselijk hart loopt, tussen goed en kwaad, als een antithese, naar binnen gericht. Maar ik weet ook, dat er mogelijkheden zijn om de krachten van het goede te versterken. Neen, laten we de mogelijkheden van de mens niet overtrekken. Zoeken naar de synthese, naar de opbouw, niet naar wat verdeelt.”

Deze vakbondsbestuurder vergeet de geestelijke achtergronden niet. Voor hem bestaan er geen absolute waarheden. „Het begin

van de wijsheid is de twijfel” geldt tot op bepaalde hoogte voor Van Hattem.

Die twijfel is er ook in religieuze zin, als hij uitspreekt:

„Met het Godsbegrip ben ik eigenlijk nooit klaar gekomen. Hoe zal ik het zeggen: er is een continuïteit in het menselijk bestaan, een kosmisch doel. Ik ben mij van „het menselijk tekort” volledig bewust. Hoe kan het anders zijn. In mijn dagelijks werk beleef ik de beste ogenblikken, als ik mij voortgedreven en omhoog getild voel in de geestelijke aanraking met wat men ideaal pleegt te noemen.”

Dit is het religieus gewortelde humanisme

van de heer Van Hattem. Het spreekt uit artikelen, die hij voor zijn vakblad in de tijd van zijn redacteurschap schreef. Daarin vinden wij bijvoorbeeld de volgende completering van dit gesprek:

„De ondeugden van ons gespleten mensenhart, die echter in de kapitalistische maatschappij een gemakkelijke kans krijgen hun slachtoffers te maken, ook in onze rijen en in het eigen socialistische kamp.” (uit een meiartikel 1950).

of:

„De mens is niet het willoze werktuig van blinde krachten. Wat hij is, doet en nalaat is van het grootste belang. En dan bedoelen wij dus niet alleen zijn verstand en zijn ijver, maar ook zijn kwaliteit en gezindheid.” (Uit een kerstmisartikel 1948).

„Geest en gezindheid”. De man, die door zijn werk en plaats in de maatschappij zo sterk geconfronteerd wordt met de harde, maatschappelijke werkelijkheid, hanteert die beide woorden gaarne als een wereld vol begrippen, geladen met dat humanistisch levensbesef, dat over het „hier en nu” heenreikt naar dat onbekende gebied, waar het levensraadsel niet meer dan vermoed kan worden.

N. Peetoom:

„Het humanisme zal niemand onberoerd laten”

Misschien klinkt het wat paradoxaal, maar de heer Peetoom – boer in het Noordhollandse dorp Wink en geestelijk raadsman binnen zijn gemeenschap (waarvan hij bovendien lang voorzitter is geweest) en daarbuiten, n.l. in arbeiderskampen – gelooft in het humanisme. Het humanisme, zo zegt hij, heeft in deze tijd niet alleen een kans, maar het zal op den duur niemand onberoerd laten, noch de kerkelijken, noch de onkerkelijken. Onder de huidige generatie zijn er nog te velen die in hun jeugd met een kerk in aanraking zijn gekomen en daarbij zulke ervaringen hebben opgedaan, dat zij zich van de weeromstuit van iedere vorm van geestelijk leven hebben afgekeerd. Maar in de volgende generaties zullen deze nihilisten steeds minder worden.

Dat neemt niet weg, dat we niet bij de pakken neergezeten, nu maar rustig moeten afwachten tot het zover is; er ligt nog veel terrein braak, waarop de leden van het Verbond kunnen gaan werken! En ik heb wel's de indruk, dat er te weinig leden actief zijn en moeite doen om belangstelling voor het Humanistisch Verbond te kweken. Dat wil niet zeggen, dat we erop uit zouden moeten gaan om zieltjes te winnen; uit de kring van mensen bij wie de belangstelling is gewekt, moeten de nieuwe leden zich spontaan melden.

Het Verbond moet geen kwade erfhand zijn die de mensen afschrikt, noch een goede lobbes, waar men geen rekening mee hoeft te houden, maar het moet kunnen kwispel-

staarten en – als het erop aan komt – zijn tanden laten zien, nl. dan als men het Verbond ten achter stelt bij andere geestelijke stromingen.

Wij hebben het volste recht op een gelijkwaardige plaats, want ik heb al vele malen in de arbeiderskampen ervaren, dat een geestelijk raadsman een medemens uit de put kon halen. Is het niet de grote en grootse taak van het humanisme en van het Humanistisch Verbond om de mens het geloof in zichzelf en in zijn medemensen te geven, om hem te doen beseffen, dat hij in de moeilijkste ogenblikken weliswaar alleen staat, maar dat hij het ook alleen kan klaren?

Een goed lid van een organisatie spaart zijn bestuurders de kritiek niet. En de heer Peetoom is een goed lid.

Is het moderne humanisme niet te zwaar, niet te veel voor en door intellectuelen en te weinig gericht op de grote massa? zo vraagt hij zich af. Enerzijds is het humanisme een levensovertuiging van een denkend mens, maar anderzijds moet ook de eenvoudigste denker zich over de vraagstukken die met het moderne humanisme samenhangen, een oordeel kunnen vormen. Natuurlijk moet men zich binnen het Verbond en binnen de gemeenschappen bezinnen, maar dat zich verdiepen in de eigen levensbeschouwing mag geen kliekjesgeest in de hand werken; het humanisme en het Verbond moeten altijd open staan voor ieder die belangstelling toont. De contactzoekende buitenstaander moet zich van stonde af aan thuis kunnen voelen, zonder dat het humanisme of het Verbond, door de schijn te wekken oppervlakkig te zijn, aan respect zou inboeten.

Wij, leden van het Verbond, mogen ons dan misschien wel eens laten verleiden heimelijk trots te zijn op onze landelijke gemeenschap – ten slotte gaat het om het humanisme en niet om het Verbond!

Frankrijk faalt in Algerië

Met betrekking tot Algerië gaat het van kwaad tot erger. Het anti-kolonialisme is na de oorlog één van de grote drijvende krachten geweest in het internationale verkeer, dat de verhoudingen binnen de internationale samenleving tot op belangrijke hoogte heeft beheerst. Het is niet eenvoudig om een enigszins objectief standpunt ten aanzien van dit verschijnsel in te nemen. Dat ieder volk in beginsel recht heeft op onafhankelijkheid en soevereiniteit spreekt voor ons vanzelf en kan dus wel als algemeen uitgangspunt worden genomen. Een andere kwestie blijft, dat met een snelle soevereiniteitsoverdracht niet alle problemen tot een oplossing worden gebracht.

De vroegere koloniale heersers zijn daar voor een groot gedeelte zelf schuld aan. Zij waren er zozeer op gebrand het gezag in eigen handen te houden, dat zij in vele gevallen verzuimd hebben de bevolking van de desbetreffende gebieden tot zelfstandigheid op te voeden toen het nog tijd was. Het gevolg blijkt meermalen, dat een plotselinge onderdrukkende tot stand gekomen soevereiniteitsoverdracht een nieuwe periode van verwarring inluidt. In sommige gevallen zijn het de oude feodale heersers, die het gezag in de zogenaamde minder ontwikkelde gebieden uitoefenen en die een bewind voeren waarbij aan de rechten en de noden van de grote massa van de bevolking niet of nauwelijks wordt tegemoetgekomen zodat deze meer en meer rijp dreigt te worden voor het communisme; elders werd een fervent nationalisme ten troon geheven, dat een kortzichtige revanchepolitiek voert en zijn haat tegen alles wat naar het Westen zweemt niet onder stoelen of banken steekt. Er zijn gelukkig ook gunstiger voorbeelden, maar de symbiose tussen West en Oost, de geleidelijke verschuivingen van gezagsverhoudingen naar volledige onafhankelijkheid, de constructieve oplossing die zich zonder geweld voltrok, heeft lang niet in alle gevallen een eerlijke kans gekregen.

Ofschoon de kaarten dus niet zo duidelijk zwart en wit liggen als in sommige onder invloed van begrijpelijke omstandigheden emotioneel gekleurde beschouwingen het geval schijnt, moet toch wel worden vastgesteld, dat in het bijzonder Frankrijk er niet in is geslaagd voor zijn naoorlogse koloniale problemen een enigszins bevredigende oplossing te vinden.

De strijd in Indo-China ligt nog vers in het geheugen. Ook Noord-Afrika heeft een weinig gunstige gang van zaken te zien gegeven. Hoewel met betrekking tot Marokko en Tunesië (inmiddels onafhankelijk geworden) onaangename verrassingen in de toekomst nog geenszins uitgesloten zijn, heeft de situatie zich in dit deel van de wereld met betrekking tot Algerië wel zeer in het bijzonder toegespitst. Dit lag ook daarom voor de hand, omdat hier de sterkste Franse minderheid woont en men inderdaad kon verwachten, dat iedere Franse regering aan de belangen van de niet minder dan 1.200.000 blanke kolonisten de nodige aan-

„De hoogleraar (prof. van Ruler)... concludeerde, dat men de geestelijke raadslieden van het Humanistisch Verbond praktisch compleet dezelfde positie dient te geven als de aalmoezeniers en de legerpredikanten, echter onder een aparte titel. De Staat zal God en niet-God praktisch op één lijn hebben te stellen”.

Prof. van Ruler in een rede over „Overheid en Humanisme” op een Christelijk-historische zomerconferentie in 1954. Volgens verslag in „Trouw”, 23-7-1954.

dacht zou moeten schenken. Hetzelfde zou immers gelden voor iedere soevereine Algerijnse regering; in het geval van een dusdanig grote minderheid kan men niet volstaan met zich te verdiepen in historische beschouwingen en zich de vraag stellen of alles in het verleden wel volledig in overeenstemming met recht en redelijkheid gegroeid is, doch zal men met bestaande feiten terdege rekening moeten houden. Ware het anders, de meeste volken ter wereld zouden hun biezen wel kunnen pakken omdat er vrijwel geen natie is, die zich niet in een meer of minder ver verleden door verovering, resp. verdringing of assimilatie van een ander volk van een bepaald gebied heeft meester gemaakt. Men moet de Fransen dus toegeven, dat het kolonistenvraagstuk in Algerië een voor de oplossing van de heersende moeilijkheden extra complicerende factor vormt. Maar dat is dan meteen het meest lankmoedige argument dat men ten gunste van de benadering van dit Algerijnse probleem kan te berde brengen. Want voor het overige heeft Frankrijk een politiek gevoerd, die de verwarring der geesten slechts kon vergroten, die een intense haat heeft gekweekt in brede lagen van de Algerijnse bevolking en die de toekomstige verhoudingen tussen Frankrijk en Algerië (ja wie weet: tussen Algerië en het Westen) voor een niet bij benadering te schatten periode heeft vertroebeld. Men kan alleen maar gruwen van de wreedheid, waarvan beide partijen zich hebben bediend om de eigen doelstellingen te bereiken en zich vol verbijstering voor het hoofd slaan met de vraag, hoe het mogelijk is een situatie zover uit de hand te laten lopen.

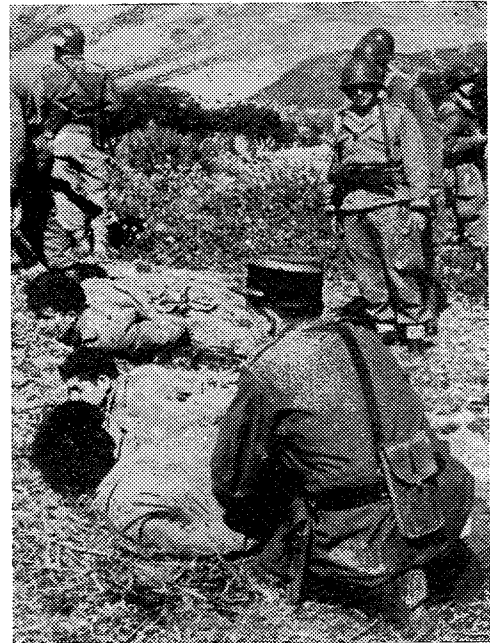
Het allerergste is misschien nog, dat men weliswaar van een Franse politiek jegens Algerië kan spreken doch dat deze zich hoofdzakelijk juist kenmerkt door het ontbreken van enige politieke lijn. Het moderne Frankrijk, eens centrum van Europa's beschaving, biedt heden ten dage een beeld zowel op binnenlands als buitenlands politiek terrein van interne ver-

Geestelijke vrijheid

De mens kan van veel afstand doen. Hij moet echter denken en hij heeft een diepe behoefte zijn gedachten te uiten. Het is diep vernederend tot zwijgen gedwongen te zijn, wanneer men behoefte heeft te spreken. De tirannie is dan het ergst, wanneer zij de mensen dwingt anders te denken dan zij gewoon zijn en gedachten te uiten, die niet de hunne zijn...

De beperking van de geestelijke vrijheid is niet slechts een inbreuk op bijzondere politieke en sociale rechten, doch een inbreuk op het menselijk wezen als zodanig. De onverminderbare eisen van de mens ten aanzien van vrijheid van denken nemen steeds een concrete vorm aan. Wanneer zij tot op heden in het communistische systeem nog niet openbaar zijn geworden, betekent dit niet, dat zij niet bestaan! Heden bestaan zij nog in een duister en apatisch verzet en in de nog geen gestalte aangenomen hebbende hoop, die in het volk leeft. De totaliteit der onderdrukking lost klaarblijkelijk alle verschillen tussen de nationale klassen op en verenigt alle mensen in het verlangen naar vrijheid van denken en vrijheid in het algemeen.

Uit: „De nieuwe klasse” van Milovan Djilas, de Joegoslavische politicus, die door zijn voormalige vrienden tot zeven jaar gevangenisstraf werd veroordeeld, omdat hij het waagde een eigen mening te propageren.

Een harde niets ontziende strijd wordt in Algerië van beide kanten geleverd. Gevangen genomen rebellen, voorover op de grond liggend, de handen op de rug gebonden, worden onder-vraagd.

warring, voortschrijdende desintegratie en besluiteloosheid. Het verantwoordelijkheidsbesef bij de leiders van de verschillende politieke partijen schijnt zoekgeraakt; elke regering leidt slechts een uiterst kortstondig bestaan en is de speelbal van allerlei onberekenbare machten en krachten, die elkander op een of andere duistere wijze nog weer enigszins in evenwicht houden. Frankrijk kan niet naar links en het kan niet naar rechts; het vormt alleen maar een labiele en fragiele factor in het Europese krachtenveld. Het behoeft dan ook niet te verwonderen, dat iedere overtuiging, dat voor het Algerijnse vraagstuk slechts een bevredigende oplossing gevonden kan worden indien deze op den duur overeenkomt met de wensen en verlangens van de grote meerderheid van de Algerijnse bevolking, in Frankrijk onvoldoende weerklink vindt. En zodoende balanceert men maar voort op het slappe koord van de wisselende politiek der elkaar opvolgende kabinetten. Tot de feiten op een gegeven ogenblik een oplossing zullen opdringen. Die dan echter waarschijnlijk niet in overeenstemming zal zijn met de belangen van de Westerse wereld, die in Algerië – aangezien men daar Frankrijk alereerst als een representant van dit Westen ziet – in even grote mate als de Franse belangen op het spel staan. ROETHOF

Dit nummer van Mens en Wereld

bereikt onze abonnees door verschillende omstandigheden een week later dan de normale verschijningsdatum.

In verband met het bijzondere karakter van dit nummer moesten wij het slot van het artikel over Europese integratie, verschillende andere bijdragen en de rubriek „Ik denk er ZO over” laten overstaan. Moeten wij er nog aan toevoegen dat juist deze Mens en Wereld de belangstelling verdient van velen buiten onze gewone lezerskring? U kent zeker iemand in uw omgeving die het OOK zal willen lezen!

Prof. Zernike:

„Exacte wetenschap en geestelijk leven”

In een rustige laan van de stad Groningen woont de man die in 1953 de Nobelprijs voor natuurkunde verwierf: prof. dr. F. Zernike. Een Nederlander om trots op te zijn. Maar hoezeer wij, zijn landgenoten, dat gevoel ook bezitten jegens deze figuur, die naar de hoogste toppen van de wetenschap is gestegen, niet om die specifieke reden is prof. Zernike

gevraagd zijn medewerking aan dit nummer te verlenen.

Van meer belang in dit kader is het feit, dat prof. Zernike lid is van het Humanistisch Verbond – al zal men hem niet kwalijk mogen nemen, dat hij geen lid is dat binnen het Verbond dagelijks van zich doet spreken. Zijn wetenschappelijke arbeid die veelal in de stilte van studeervertrek en laboratorium wordt verricht, laat een grote activiteit buiten die arbeid en buiten die vertrekken niet toe. Misschien zijn er zelfs wel velen buiten de gemeenschap Groningen – die hem wel kent, alleen al omdat prof.

Zernike reeds enkele malen op bijeenkomsten heeft gesproken –, die niet wisten dat deze hoogleraar tot de georganiseerde humanisten behoort.

Van jongs af aan, zo zegt prof. Zernike, heb ik belangstelling voor religieuze vraagstukken gehad. Mijn ouders waren lid van de Vrije Gemeente te Amsterdam, een godsdienstige gemeenschap die allermint dogmatisch is en haar vensters op de wereld wijd open heeft staan. Op de godsdienstschool van deze gemeente heb ik vijf jaar lang kennis kunnen nemen van allerlei levensovertuigingen binnen en buiten ons land.

Mijn wetenschappelijke belangstelling voor de ontwikkeling van de godsdiensten bracht me in aanraking met het boek De gouden twijg van de Engelsman J. G. Frazer en met het uittreksel uit al zijn werken: Mensen, God en Onsterfelijkheid. De gouden twijg is een standaardwerk op het gebied van primitieve godsdienstvormen en gebruiken bij allerlei volken en stammen. Het heeft mijn kritische blik op de godsdienst in het algemeen zeer verscherpt.

Deze kritische instelling en mijn wetenschappelijke opvattingen hebben mij in de richting van het humanisme gedreven. Ongemerkt voor de buitenwereld heb ik mij bij

het Humanistisch Verbond aangesloten, ongemerkt zelfs voor mijn naaste familie. Maar toen mijn zuster, de predikante dr. Mankes-Zernike, op een zeker ogenblik hoorde, dat ik lid van het Humanistisch Verbond was, toonde ze zich daarmee zeer ingenomen: mijn dienstbaarheid aan de wetenschap had mij niet afgesloten van geestelijk leven. Prof. Zernike zegt het met een zacht ironische glimlach.

Neen, de exacte wetenschappen vormen geen rem, maar ze verrichten wat men misschien zou kunnen noemen een corrigerende taak. De wetenschap dringt het bijgeloof, de magie terug. Ik ben me er heel wel van bewust, dat de exacte wetenschappen vele vraagstukken slechts van één kant bekijken – de geesteswetenschappen stellen een ander facet in het licht. Geen van beide echter kan pretenderen zo'n vraagstuk volledig op te lossen. Het ware te wensen, dat elk van beide meer op de eigen beperktheid lette, liever dan die van de ander op de voorgrond te schuiven.

Misschien, zo zegt prof. Zernike, is op mij Goethes spreuk van toepassing:

„Wer Wissenschaft und Kunst besitzt,
Hat auch Religion;
Wer jene beiden nicht besitzt,
Der habe Religion.”

Het is goed, zegt prof. Zernike, dat het Humanistisch Verbond zich nooit heeft laten verleiden om de kerk te bestrijden, maar dat het zich bepaalt tot een tweestelling tegen het nihilisme. Maar de strijd is toch slechts een deel van zijn taak. Het Humanistisch Verbond zal zich ook gereed moeten houden om onderdak te bieden aan vrijzinnigen die zich in hun geestelijke gemeenschap niet meer thuisvoelen, omdat naar hun mening het streven om vrijzinnigen en orthodoxen bijeen te houden te ver gaat. Ik ben dan ook van oordeel, dat het humanisme en het Humanistisch Verbond toekomst bezitten.

De rooms-katholieke journalist Wim Engelen heeft het congres – in Londen – van de International Humanist and Ethical Union bijgewoond. In een aantal r.-k. dagbladen heeft hij z'n ervaringen beschreven. Artikelen die getuigen van een verheugende poging iets van het wezen van het hedendaagse humanisme te begrijpen. In zijn slotbeschouwing zegt Engelen onder meer: „Een kleine groep idealistische, eerlijk zoekende en vastberaden mensen is nu met merkbaar succes bezig een beweging op te bouwen die, als de voortekenen niet bedriegen, de mogelijkheden in zich draagt om een nieuwe, respectabele geestelijke macht in de wereld van morgen te gaan vertegenwoordigen”.

Wij zijn dankbaar voor Engelen's woorden, die kennelijk gesproken zijn uit een mentaliteit, geheel anders dan wij gewoonlijk in een groot deel van de rk-pers ontmoeten. Hij getuigt ook, dat het dit jonge internationale humanisme „noch aan deskundigheid, noch aan offervaardigheid mankeert... Zijn activiteit, op dit ogenblik misschien nog niet van wereldschokkende betekenis, is voor de christelijke wereld een uitdaging”. Dat hij besluit met „Misschien is de tijd niet ver meer van ons vandaan, dat de enig belangrijke tegenstelling in de wereld zal zijn: dit

Hoe anderen ons zien

humanisme en ons (rk-) humanisme. God geve, dat ons humanisme dan zal beantwoorden aan het ideaal, dat zij met hun humanisme tevergeefs trachten te bereiken” is begrijpelijk, maar waarom Engelen nu al zegt „tevergeefs” ontgaat ons. Of hij moest iets van het oude profetenbloed in zijn aderen hebben, hetgeen wij op onze beurt betwijfelen.

Stel tegenover deze serieuze poging tot begrip de oppervlakkige nonsens van de hervormde

flapuit ds. H. S. J. Kalf, die geen gelegenheid voorbij laat gaan om te tonen, dat hij niets van het hedendaagse humanisme begrijpt en er nooit begrip voor zal krijgen, omdat hij er geen enkele moeite voor doet. In zijn causerie voor de Chr. Vrouwenbond in Gouda komt deze man dan ook tot dergelijke ondoordachte uitspraken: „Het humanisme is de vijand van het volk” of „Het humanisme beweert onder andere, dat de mens gelijk is aan God”.

Als wij er niet bij voorbaat

van overtuigd waren, tóch geen antwoord van de heer Kalf te ontvangen, zouden wij hem willen vragen: „Waar staat, in onze geschriften, dat de humanist de mens aan God gelijk stelt?” Wij kennen wel een uitspraak in een geschrift, dat ds. Kalf uitzonderlijk goed zou moeten kennen: „En indien gij alleen uw broeders groet, waarin doet gij meer dan het gewone? Doen ook de heidenen niet hetzelfde? Gij dan zult volmaakt zijn, gelijk uw hemelse Vader volmaakt is”. (Voor eventueel niet-ingewijden: dit zijn de verzen 47 en 48 uit het vijfde hoofdstuk van Mattheus).

Contributieregeling Humanistisch Verbond

1. De leden betalen een contributie overeenkomstig hun inkomen, met dien verstande, dat echtparen hetzelfde betalen als alleenstaande personen.
2. De leden stellen hun contributie vast volgens onderstaande schaal:

	INKOMEN			MINIMUM-CONTRIBUTIE		
	per week	per maand	per jaar	per week	per maand	per jaar
t/m	f 80,-	f 340,-	f 4.000,-	f 0,20	f 0,85	f 10,-
”	” 100,-	” 425,-	” 5.000,-	” 0,30	” 1,25	” 15,-
”	” 120,-	” 510,-	” 6.000,-	” 0,40	” 1,70	” 20,-
”	” 160,-	” 680,-	” 8.000,-	” 0,60	” 2,55	” 30,-
”	” 200,-	” 850,-	” 10.000,-	” 0,80	” 3,40	” 40,-
boven	” 200,-	” 850,-	” 10.000,-	” 1,-	” 4,25	” 50,-

3. In afwijking van het bepaalde in lid 2 bedraagt de minimum-contributie voor gepensioneerden of daarmee gelijk te stellen personen met een inkomen beneden f 40,- per week, f 170,- per maand of f 2.000,- per jaar: f 0,06 per week of f 0,25 per maand.
4. Bovendien kan het gemeenschapsbestuur in bijzondere gevallen de contributie bepalen op ten minste f 0,12 per week, f 0,50 per maand.

Film ontdekt de Narcotica

Er bestaat in Amerika een soort preventieve filmcensuur, die zich baseert op de zogenaamde „production-code”. Volgens die code mogen bepaalde onderwerpen niet verfilmd worden en de grote maatschappijen houden zich ook daaraan. Maar de onafhankelijke maatschappijen vormen een uitwijk-mogelijkheid. Aan zo'n onafhankelijke maatschappij danken wij bijvoorbeeld enige films over het negerprobleem.

Tot voor kort viel onder die verboden onderwerpen ook het probleem van de „dope addicts”, mensen die verslaafd zijn aan verdovende middelen. De regisseur Otto Preminger, die vijf jaar geleden een onafhankelijke maatschappij stichtte, doorbrak dit taboe en maakte ongeveer een jaar geleden „The Man with the Golden Arm”, het verhaal van Frankie Machine, die verslaafd is aan de morfine.

In Amerika is men evenwel ondertussen weer een stukje verder gekomen en heeft men de moraal-code op dit punt herzien. Films over „dope-addicts” zijn toegestaan, zij het dan met de nodige restricties. Het gevolg is, dat de Amerikaanse morfine-cocaine-opiumfilms de laatste maanden uit de grond schieten als paddestoelen na een malse regenbui.

Nu kan men zich de vraag stellen, waarom de producers er zich zo gretig op storten: zijn ze van mening dat het moet, omdat zij er heil van verwachten dat taboe's worden doorbroken en iets verschrikkelijks niet langer wordt verdoezeld, doch in zijn volle gruwel den volke vertoond? Of speculeren ze op de aantrekkingskracht die dit sensationele onderwerp op het publiek uitoefent? Laten wij ons geen illusies maken: de tweede overweging zal ongetwijfeld het meeste gewicht in de schaal werpen.

Doch dit neemt niet weg, dat een goed regisseur er best een goede film van kan maken. En hoewel regisseur Fred Zinneman in „A Hatful of Rain” niet alle klippen der melodramatiek en sensatie heeft weten te omzeilen, voldoet zijn film in zijn geheel genomen toch wel aan de bovengenoemde voorwaarden.

„A Hatful of Rain” (een enigszins mysterieuze, doch heel goede titel, die alleen begrepen kan worden als men de film gaat zien) vertelt het verhaal van Johnny, de aanbieder doch verwaarloosde lievelingszoon van een enigszins vage, enigszins opgeblazen bar-mixer. Johnny is na zijn afschuwelijke ervaringen in Korea verslaafd geraakt aan de morfine. Alleen zijn broer weet het: in blinde

toewijding voorziet hij hem van het geld, dat hij voor zijn dagelijks rantsoen nodig heeft. Wanneer de film begint, nadert de crisis: Johnny's vrouw, die van niets weet, is wanhopig over zijn voor haar totaal onbegrijpelijke gedrag, Johnny's vader komt een hem beloofde geldsom opeisen en attaqueert Johnny's broer als het geld er niet blijkt te zijn, drie vreemde gangsters, leveranciers van verdovende middelen (een van hen wordt door kornuiten en slachtoffers „moeder” genoemd) willen Johnny niets meer leveren en trachten hem te chanteren, en tussen Johnny's vrouw en zijn broer dreigt een liefdesgeschiedenis-in-het-teken-der wanhoop te ontstaan. Al deze conflicten worden gedeeltelijk opgelost... gedeeltelijk, want van een „happy-ending” is geen sprake. Johnny's vrouw, eindelijk op de hoogte gebracht, belt de politie op en laat haar man wegbrengen om een kuur te ondergaan. Het is de enige kans op een toekomst voor hen beiden — maar zij verheelt zich allerminst dat die kans klein is.

Bij grote culturele omwentelingen blijkt, dat heel de menselijke persoon en heel het menselijk leven daarbij in het geding waren. Het waren dus veranderingen van religieuze aard, want men heeft het terrein van de godsdienst betreden, wanneer men spreekt over de bestemming van de mens.”

Dr. J. Wytzes in: Horizon, Maandblad, gewijd aan levensvragen.

Fred Zinneman spaart zijn effecten niet — de ene hoogspanningsscene volgt op de andere. De koortsachtige nervositeit der personen deelt zich aan het publiek mee, en daar kan men van houden of niet maar deze werkwijze is ontegenzeggelijk wel adequaat aan het onderwerp. De film wordt daardoor evenwel eerder knap dan ontroerend, het gevoel krijgt door al die schokken slechts weinig gelegenheid te ontkiemen. Enkele malen ontspoorde Zinneman — met name daar, waar hij de morbide leveranciers tussen de woorden en de beelden door laat dreigen met allerlei lugubere wraakoefeningen. Dan daalt de film tot het niveau van een middelmatig gangsterproduct. Maar dat kan het geheel niet bederven. „A Hatful of Rain” is een alleszins aanbevelenswaardige film over een onderwerp, dat tegenwoordig meer dan ooit in de belangstelling staat.

WILLY BERG

Het grootste probleem

Groei van de wereldbevolking in 25 jaar
(in miljoenen)

	1950	1955	toename in %
Afrika	155.0	233.0	44%
Azië	1.073.0	1.481.0	55%
Zd.-Amerika	75.0	125.0	67%
Nd.-Amerika	169.0	241.0	43%
Europa	355.0	409.0	15%
Oceanië	10.4	14.0	40%
Rusland	176.0	198.0	13%
wereldtotaal	2.013.0	2.701.0	34%

In 25 jaar is de wereldbevolking dus met één derde toegenomen. De bevolking van de minderontwikkelde gebieden nam in veel sterkere mate toe dan die van de hoogstontwikkelde gebieden.

Hoe 999 mensen over de wereld verspreid wonen:

	1930	1955
Afrika	77	82
Azië	534	550
Zd.-Amerika	37	47
Nd.-Amerika	84	89
Europa	176	152
Oceanië	5	5
Rusland	87	74

WARE WOORDEN

Ware woorden zijn niet mooi.
Mooie woorden zijn niet waar.
Die goed zijn, zijn niet welbespraakt.
Die welbespraakt zijn, zijn niet goed.
Die weten, zijn niet geleerd.
Die geleerd zijn, weten niet.
De Wijze stapelt niet op.
Hoe meer hij anderen geeft, hoe rijker wordt hij.
De weg van de hemel is: nuttig te zijn en niet te schaden.
De weg van de Wijze is: te doen en niet te strijden.

(Uit Tan tek Tsjing van Lau-Tze. Vertaald door Ir. J. A. Blok).

Het humanisme als levensovertuiging

Met de term „levensovertuiging” wordt uitgedrukt, dat het Humanisme niet verkozen wordt op grond van theoretisch inzicht alleen, maar aanvaard vanuit de volheid van het bestaan: het berust op een existentiële beslissing die de gehele persoon raakt en niet geheel uit zijn maatschappelijke, culturele of psychische positie verklaard kan worden. Er zit een element in van „hier sta ik, ik kan niet anders,” en het houdt in dat men er door gegrepen is en gedreven wordt, en zich gedrongen voelt de gehele levenswerkelijkheid erin te omvatten met alle vermogens van gevoel, wil en verstand.

Dit alles wordt door het begrip levensovertuiging min of meer aangeduid. Als zodanig wordt het Humanisme gelicht uit het vlak van filosofieën, theorieën, beschouwingen en systemen, en in existentieel opzicht geplaatst naast religies en godsdiensten, die de mensheid te allen tijde hebben beziel en gestimuleerd.

J. P. van Praag in: Wereldbeschouwing en Levensovertuiging. Rekenschap, dec. '56.

Een overzicht van wat er aan studies op het gebied van het humanisme is verschenen, kunt U vinden in

Bibliografie van het Humanisme

samengesteld door
Dr. Kwee Swan Liat

In acht hoofdstukken zijn de studies systematisch gerangschikt; een alfabetisch register vergemakkelijkt het gebruik van deze bibliografie.

Prijs f 3,90

Te bestellen bij Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.
Tel. 10163, postgiro 304960.

Groei?

Dr. Buskes in Het Vrije Volk 27-3-'48:
„Godloosheid leidt tot zelfvergoding en betekent: het stomme geweld. Voor de mens zonder God is alles geoorloofd.”

Ds. Buskes in Het Vrije Volk 27-1-'51:
„Zonder een levend christelijk geloof en een waarachtig humanisme is Europa verloren, ook al wordt het in militair, politiek en economisch opzicht één.”

En toch weer...

Ds. Buskes in Radio-kerkdienst in Carré A'dam, 27-9-'53, uitg. no. 336, I.K.O.R.:

„Zonder God is de mens niet waarlijk en voluit mens”.

Moderne literatuur leest ze: Biny Luyendijk, landelijk secretaresse van de Humanistische Jongeren Gemeenschap, gehuwd met de oud-HJG-er Luyendijk.

Ze leest bij voorkeur moderne literatuur: Bert Schierbeek, Lucebert, experimentelen, ook Vestdijk, Anna Blaman, de Vlaaming Paul Boon.

In haar woning aan de Minervalaan drie hoog te Amsterdam ontmoet ik haar in de gemakkelijkste kledij, die een vrouw zich wensen kan: een soepel wollen truitje, een geruite broek, beide kleurig, te kleuriger onder het frisse kopje met de paardestaart. Een belhamel nog? Laat me zeggen: een zoekster, maar dan van een duidelijk spoor, dat nog wat kronkelt, zoals het toch eigenlijk behoort bij een jonge vrouw, die weet niet alles te weten.

„Zie je,” zegt ze op mijn vraag, „de bekoring, die er van de HJG uitgaat is die van de geestelijke openheid. De humanistische jongeren in onze kring willen over de problemen, over de levensvragen, over het waarom en het hoe van de dingen spreken, daarover nadenken.”

Onderwijl breidt ze aan een jurkje en dan formuleert ze voort:

„Voor ons is van wezenlijk belang: het contact met jongeren onder elkaar in een bepaalde denksfeer. Daar kan het soms onbedaarlijk kritisch toegaan. Zo hevig is de bot-

Biny Luyendijk:

„We zeggen het allemaal maar hardop en vrijuit”

sing van meningen dan wel eens, dat wij ons een voorstelling kunnen maken van wat onder een Poolse Landdag moet worden verstaan.”

Ze glimlacht daarbij, alsof ze zich nog verneutert in een jonge herinnering.

„Dat is het voornaamste, dat wij in onze kring, bij lezingen, discussies, gesprekken, e.d. niet uitgaan van vooronderstellingen. Wij zeggen hardop en vrijuit, waarom we er zo en zo over denken. In dit HJG is alles veel meer, naar mijn gevoel, dan in het H.V. stromend, beweeglijk, minder bepaald en afgerond. Natuurlijk is er een zekere lijn, een vast uitzicht, maar openstaand voor alle facetten van het levensgebied. We zetten vraagtekens achter alles en nog wat, we laten ons niets aanleunen. Want nergens hebben we zulk een afkeer van als van dingen, die naar leerstelsels ruiken. Daarom geen dogma.”

Biny Luyendijk weet, dat dit HJG-werk moeilijk de massa der jongeren tussen 18 en 30 jaar zal bereiken. Ze weet echter ook, dat jongeren, die enige honger hebben naar geestelijke aanraking en naar het geestelijk duel met elkaar in de HJG een kostelijk tehuis vinden.

„Het werk voor de HJG eist veel tijd. Als je het tenminste goed wilt doen.”

Dan geeft ze een toch indrukwekkende opsomming van allerlei activiteiten, die plaatselijk met het HJG-krachtcentrum Amsterdam als voorbeeld en landelijk, in weekends en in kampementen, worden bedreven.

„Ontmoeting der levensovertuigingen” was een lezingenreeks met discussie, waar een katholiek, een vrijzinnig en orthodox protestant en een vrijdenker optraden. Mormonen uit de Ver. Staten zijn in de kring ontvangen. Ze behandelen literatuur, muziek, filosofie, psychologie, politiek. Er komt een tweede weekend over het onderwerp „Liefdesverhoudingen bij jonge mensen”. Kampen houden ze in de Ardennen en in het eigen land. In het weekend van 23 en 24 november komt het „nihilisme” aan de beurt.

Of dit werk, de sfeer en de inhoud van dat werk bij de jongeren weerklank vindt? Welke organisatie kan er op bogen, dat een kwart van haar leden naar het jaarlijks congres komt? Met de HJG is dat het geval. En met zulke jonge, open geesten als mevr. B. Luyendijk („Zeg maar Biny”) er één is, kan men zich dat zonder veel fantasie voorstellen.

Meyer de Vries:

„Dronken burenen, soeploods en rechtvaardigheidsgevoel”

Meyer de Vries —hoe vaak leest men zijn naam in talrijke week- of maandbladen onder artikelen van zijn hand — is langs twee wegen tot het humanisme gekomen: „Omdat mijn burenen zo zopen en hun vrouwen afranselden” en: „Dank zij de soeploods”.

Zijn dit motieven voor de simpele ziel om een levenskeuze te maken? Het lijkt er

niet op. Daarachter steekt namelijk de broeiende onvrede met mensonwaardige toestanden, ongetwijfeld bij Meyer de Vries, thans gepensioneerd oud-voorzitter van de Raad van Arbeid te Utrecht, in belangrijke mate versterkt door wat hij van zijn ouders heeft meegekregen: zijn Jood-zijn en in verband daarmee zijn sterk levend rechtvaardigheidsgevoel.

Meyer de Vries heeft zijn humanisme in de

eerste jaren van groei naar geestelijke volwassenheid beleefd in de strijd, die het geestelijk en sociaal horige proletariaat omstreeks 1900 moest voeren. Zijn humanisme nam de weg van de maatschappelijke ontvoogdingsstrijd van het proletariaat, waaruit hij voortkwam. Bewust beleefde hij het humanisme eerst in de socialistische beweging. In dat opzicht staat hij niet alleen: duizenden met hem hebben die weg gevolgd. Dat lag in de ontwikkeling der dingen.

Hij zag de materiële ellende om zich heen, in de stad van zijn jeugdjaren, in Hilversum, toen — als Leiden, als Enschede — een textielarbeidersstad met een bevolking, die Pieter Jelles Troelstra in één van zijn gedichten tekende als „het volk van de klompénbataljons”.

„Niet de ethiek, niet de filosofie, neen, het doodgewone „mede-lijden” en dat brandende rechtvaardigheidsgevoel van de Jood deden mij grijpen naar de middelen ter verbetering. Achter die middelen stond het ideaal”, zegt Meyer de Vries.

Hij had een levendige geest en hij was een

bewegelijk mens. Het één heeft hij behouden, het ander is hij gebleven.

„Ik kwam in de eerste maanden van 1914, nadat de oorlog was uitgebroken, in aanraking met mr. Moltzer, een vooraanstaande figuur in de religieus-socialistische beweging. Zo kwam ik ook in het dagelijkse sociale werk terecht, in het steuncomité, eerst, later in de crisisjaren belast met de leiding van de werklozenzorg, in de werkverschaffing: 80 000 mensen, 15 000 jongeren.”

Vele herinneringen komen bij hem boven, als hij over die donkere jaren van massale ellende, die materieel en geestelijk onvoorstelbaar was, gaat spreken.

„Sociale politiek werd voor mij humanistische politiek,” zo definieert hij. „Het ging mij om de menselijke waardigheid, een beginsel, dat ik ook in de sombere bezettingsjaren ondanks droeve ervaringen met machtsdronken landgenoten hooghield. Ik weet heel goed, dat het niet alleen de socialistten zijn, die deze strijd voor de volledige erkenning van de menselijke waardigheid voeren. Ik weet ook, dat die strijd een algemeen maatschappelijk en een algemeen menselijk belang tot inzet heeft.”

En even later voegt hij eraan toe: „Men moet kleur bekennen in het leven. De beleving en uitwerking van de Humanistische gedachte op alle terreinen van het leven zal een bredere, menswaardiger ontplooiing van het individu brengen. De waarde van het Humanistisch Verbond? Wel: het is ondogmatisch, en het is, wijsgerig bezien, een falanx op levensbeschouwelijk gebied, die de vlag van de geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid voert. Licht daarin niet de beste rechtvaardiging voor mijn lidmaatschap van het Humanistisch Verbond als drager van die grote idee, die altijd door mensen tot getuigenissen hebben bewogen?”

Dame, 32 j., algem. ontwikkeld, opgew. karakter, met twee kinderen, zoekt
serieuze levenspartner
(liefst weduwnaar)

1 of 2 kinderen geen bezwaar. Br. onder no. okt 1, bur. v. d. blad.

Rustig wonen Hilversum

Aangeb. parterre of etage in villa te Hilversum op mooie, rustige stand aan geestverwant echtpaar (middelb. of oudere leeftijd, c.q. één groot kind) voor onbep. tijd. Zonder pension; gelegenheid zelf maaltijden te bereiden.

Goed gemeub. parterre f 250,- of etage f 200,- p. m. Desgewenst kunnen eigen meubelen worden geplaatst. Br. onder no. okt 2, bur. van dit blad.

TEHUIS GEZOCHT

Voor 51-jarige lichamelijk gezonde levenslustige alleenstaande dame, die nu en dan perioden van psychische onevenwichtigheid heeft, welke tact en enige leiding van de mensen in haar omgeving vragen, wordt een prettig tehuis gezocht. Gedacht wordt aan:

- a) inwoning bij echtpaar of oud-verpleegster met ervaring van de B-verpleging;
- b) echtpaar of iemand met praktische ervaring in bovengenoemde zin, bij haar inwonend, waarbij ruime zelfstandige woongelegenheid in eigen huis beschikbaar zal worden gesteld in een randgemeente van een nader te kiezen grote stad.

Verdere voorwaarden nader overeen te komen. Brieven met uitvoerige persoonlijke inlichtingen gaarne onder no. okt 3, bur. van dit blad.

Jonge vrouw, met baby, zoekt zelfstandige

huishoudelijke of admin. werkring,

liefst intern. Br. onder nr. okt. 4 bur. v. d. blad.

DE IDEE VAN DE OPENBARE SCHOOL

De belangwekkende rede over de openbare school, door

Dr. J. C. BRANDT CORSTIUS

gehouden op het Congres van het Humanistisch Verbond in april 1957 te Amsterdam, is nu uitgegeven als brochure.

Prijs f 0,60

Te bestellen bij: Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oude Gracht 152 te Utrecht, door storting of overschrijving van genoemd bedrag op postgiro 304960.

Gevraagd door bejaarde dame, gestoffeerde zit-slaapkamer met pension en zonodig lichte verpleging, liefst Hilversum. Tot f 200,- p.m. Brieven aan T. O. van Kregten, Vaartweg 137, Hilversum.

KALENDER 1958

De humanistische weekkalender 1958, die zijn waarde niet alleen ontleent aan de fraaie uitvoering maar ook aan de opgenomen citaten (gekozen door H. G. Cannegieter) is reeds verkrijgbaar bij de gemeenschappen en bij het

CENTRAAL BUREAU
HUMANISTISCH VERBOND,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. 030-10163,
postgiro 304960.

PRIJS: f 2,50

Bestelt tijdig!

CREMATIE

*Heeft U reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.*

*Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.*

VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
LIJKVERBRANDING

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon K 1700-554797

CURSUS: Bevrijdend filosoferen over
opvoeding en zelfopvoeding
voor opvoeders, leerkrachten en belangstellenden.

Cursusleider: John van Veen

Volledig programma op aanvraag: Postbus 939 - Amsterdam

AURORA verkoopt zekerheid voor Uw gezin

Waarom zoudt U niet eens praten met één van onze vertegenwoordigers?

Een telefoontje of een briefje aan onderstaand adres is voldoende.

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam - Herengracht 62 - Telefoon 47006-42878

Het Nederlands Gesprek Centrum heeft een nieuwe publicatie het licht doen zien, getiteld:

Wezen en grondslagen van het Recht

PRIJS f 1,50

Bestellingen te richten aan:
Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht
Postgiro: 304960, Telefoon 030-10163

Vraagt ook een overzicht van andere belangrijke uitgaven van het Gesprek Centrum

Adverteer in „Mens en Wereld”

Tarieven op aanvraag — Kleine advertenties: f 0,20 per woord
Administratie Humanistisch Verbond - Oudegracht 152, Utrecht - Tel. 030-10163